

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งชุมชนท้องถิ่นกรณีศึกษาเฉพาะ ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่นเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา (1) บริบทและพัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน (2) รูปแบบและกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน และ (3) แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้เทคนิควิธีการสังเกตการณ์ (Observation) สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงทำการนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) เพื่อบรรยายและอธิบายให้เห็นข้อเท็จจริง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน

1.1 ด้านกายภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษา ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอฟล ประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่น ประมาณ 85 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 357 กิโลเมตร สามารถเดินทางมาตำบลตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 357-364 มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโนนข่า ตำบลเมืองพล อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหนองหว้า กิ่งอำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลไม้แดง และตำบลเพ็ก อำเภอประทาย

จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลโนนข่า ตำบลหนองมะเขือ อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น

การคมนาคม ภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนหินคลุก มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก บ้างเป็นบางสายและบางหมู่บ้านยังไม่มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก การคมนาคมระหว่างตำบลและอำเภอส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและถนนหินคลุก มีบางสายชำรุดเสียหายมาก เส้นทางคมนาคมในตำบลมีรายละเอียดดังนี้

ทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพฯ-หนองคาย) ถนนลาดยาง จำนวน 5 สาย ถนนคอนกรีต จำนวน 20 สาย ถนนดิน จำนวน 47 สาย ถนนหินคลุก จำนวน 45 สาย

ตำบลหนองแวง โสภพระ มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ลุ่มที่ดอนมีลำน้ำ ลำห้วยกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ลักษณะดินเป็นดินปนทรายและดินเค็ม มีเนื้อที่ทั้งหมด 35,625 ไร่ (57 ตารางกิโลเมตร) พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ โดยแบ่งออกเป็น พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย จำนวน 3,018 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 28,543 ไร่ พื้นที่สำหรับปลูกข้าว จำนวน 26,661 ไร่ และพื้นที่ปลูกพืชทั่วไป จำนวน 5,946 ไร่ ในฤดูร้อนดินมีความชื้นต่ำ เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตเงาฝน ทำให้ฤดูฝนมีปริมาณน้ำน้อย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลหนองแวง โสภพระนั้น จำแนกเป็นทรัพยากรดิน ซึ่งสภาพดินโดยทั่วไป มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย และดินเค็มบางส่วน ซึ่งกระจายทั่วพื้นที่ โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกถนนมิตรภาพ ส่วนทรัพยากรน้ำ ภายในตำบลไม่มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ ลำน้ำ ลำห้วย จำนวน 10 สาย ได้แก่ (1) ลำห้วยลึก (2) ลำห้วยน้อย (3) ลำห้วยแอก (4) ลำห้วยไผ่ (5) ลำห้วยกุดปลาจ้อย (6) ลำห้วยม่วง (7) ลำห้วยโจด (8) ลำห้วยกุดคอก่าน (9) ลำห้วยบ่อ (10) ลำห้วยห้วย แต่ที่กล่าวมามีสภาพตื้นเขิน นอกจากนี้ ยังมีแหล่งน้ำ เช่น บึง หนอง และอื่นๆ 12 แห่ง ฝาย จำนวน 21 แห่ง และบ่อน้ำตื้น 18 แห่ง ที่มีทั่วไปในชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรมตลอดปี น้ำใต้ดินส่วนใหญ่จะเค็มใช้อุปโภคและบริโภคไม่ได้ สำหรับทรัพยากรป่าไม้ เป็นป่าไม้ขนาดเล็กในพื้นที่สาธารณะ หรือป่าไม้ชุมชน แต่ส่วนใหญ่ถูกทำลายหรือบุกรุกทำให้พื้นที่ป่ามีน้อย การอนุรักษ์หรือปลูกต้นไม้ทดแทนยังมีไม่มาก

ด้านการโทรคมนาคม ภายในตำบลมีสถานีโทรคมนาคม 5 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะ 12 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่มีกระแสไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ในเรื่องไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะ ยังไม่ครอบคลุม

1.2 ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผลผลิตสำคัญ คือ ข้าว พืชไร่ พืชผัก และเลี้ยงสัตว์ รองลงมา คือ อาชีพรับจ้างทั่วไป

1.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในตำบลหนองแวง โสภพระ มีความหนาแน่นเฉลี่ย 127 คน/ตารางกิโลเมตร โดยมีประชากรทั้งสิ้น 7,249 คน จำแนกเป็น เพศชาย 3,676 คน และเพศหญิง 3,573 คน ซึ่งจำแนกตามรายหมู่บ้านดังนี้ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ประชากร จำแนกรายหมู่บ้าน และเพศ

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านหนองแวงโสภพระ	137	327	358	730
2	บ้านโนนกก	120	282	310	592
3	บ้านโคกล่าม	175	487	482	969
4	บ้านหนองแปน	81	239	210	449
5	บ้านหนองขาม	42	103	124	227
6	บ้านโนนชาด	153	389	385	774
7	บ้านห้วยม่วง	37	73	87	160
8	บ้านโนนเพ็ก	110	261	226	487
12	บ้านหนองหญ้าปล้อง	60	189	178	367
13	บ้านหนองแวงโคตร	94	242	251	493
14	บ้านใหม่สามัคคี	63	148	151	335
	รวม	1,411	3,676	3,573	7,249

ในส่วนของการศึกษา ภายในตำบลมีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 7 แห่ง ดังนี้ โรงเรียนบ้านหนองแวงโสภพระ หมู่ที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกล่ามโนนกกสามัคคี หมู่ที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองแปน หมู่ที่ 4 โรงเรียนบ้านโนนชาดวิทยา หมู่ที่ 6 โรงเรียนไตรคามราษฎร์บำรุง หมู่ที่ 7, 8, 9 โรงเรียนผ่านบางอนุสรณ์หมู่ที่ 8 โรงเรียนบ้านหันน้อย หมู่ที่ 10 มีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ขยายโอกาส) จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองแวงโสภพระ หมู่ที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกล่ามโนนกกสามัคคี หมู่ที่ 2 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่บ้านหนองแวงโสภพระ 1 แห่ง ทั้งนี้มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน จำนวน 14 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล 1 แห่ง

กลุ่มองค์กร ประกอบด้วย กลุ่มเลี้ยงสัตว์จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มกองทุนหมู่บ้านจำนวน 14 กลุ่ม กลุ่มเกษตรอินทรีย์จำนวน 1 เครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมจำนวน 14 กลุ่ม กลุ่ม อสม. จำนวน 14 กลุ่ม กลุ่มอปพร. จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มครอบครัวต้นแบบจำนวน 1 เครือข่าย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์จำนวน 14 เครือข่าย กลุ่มสตรีแม่บ้านจำนวน 14 กลุ่ม และกลุ่มเครือข่ายผู้สูงอายุจำนวน 1 เครือข่าย

สถาบันและองค์กรศาสนา มีวัด/สำนักสงฆ์ จำนวน 11 แห่ง ในด้านการสาธารณสุข มีสถานอนามัยประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง อัตรากรณีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100 และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น จุดตรวจประจำตำบล 1 แห่ง

การปกครองของชุมชน อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ ครอบคลุมพื้นที่ 14 หมู่บ้าน ประกอบด้วย (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 หมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้านในตำบลหนองแวงโสภพระ

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ใหญ่บ้าน	หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ใหญ่บ้าน
1	บ้านหนองแวงโสภพระ	นายจอม พุทรมณี	8	บ้านโนนเพ็ก	นายพล หาญโง่น
2	บ้านโนนกกอก	นายสนธิ เวฬุวัน	9	บ้านหลักด่าน	นายสุคนธ์ เกตุพิบูลย์
3	บ้านโคกล่าม	นายถวิล มะโรง (กำนัน)	10	บ้านหันน้อย	นายโสฬพัฒน์ สาวิชัย
4	บ้านหนองแปน	นายจำปี บุญปี	11	บ้านโคกสูง	นายทองคูณ ทวยทุ่งสา
5	บ้านหนองขาม	นายประจวบ เพียรไชสงค์	12	บ้านหนองหญ้าปล้อง	นายบุญทัน ปะวะเสนัง
6	บ้านโนนชาด	นายเลียง เสนาดิ	13	บ้านหนองแวงโคตร	นายสมเกียรติ ประวันตา
7	บ้านห้วยม่วง	นายเสน ทันทะ	14	บ้านใหม่สามัคคี	นายบุญมา ภูริบ

ด้านมวลชนที่มีการจัดตั้งในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 2 รุ่นกลุ่มอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน จำนวน 42 คน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน จำนวน 116 คน

1.4 ศักยภาพชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสภาพการพัฒนาในปัจจุบัน และโอกาสในการพัฒนาในอนาคตของตำบลหนองแวงโสภพระ เป็นการประเมินถึงโอกาสและภาวะคุกคามหรือข้อจำกัดอันเป็นสภาวะแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน รวมถึงจุดแข็งและจุดอ่อน อันเป็นสภาวะแวดล้อมภายในของชุมชน โดยใช้เทคนิคการ SWOT analysis เพื่อพิจารณาศักยภาพการพัฒนาของตำบลหนองแวงโสภพระ ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

- (1) มีเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกสายหลัก (ถนนมิตรภาพ) ตัดผ่านตำบล สะดวกในการเดินทาง สามารถเชื่อมโยงการเดินทางไปยังต่างอำเภอ ต่างจังหวัดได้
- (2) มีลำห้วยแหล่งน้ำตามธรรมชาติครอบคลุมพื้นที่
- (3) มีพื้นที่ป่าสาธารณะจำนวนมากหลายแห่ง
- (4) ส่วนราชการที่สำคัญในพื้นที่เอื้ออำนวยในการพัฒนาตำบล เช่น สถานีอนามัย ตำรวจชุมชน สหกรณ์การเกษตร
- (5) อยู่ใกล้ศูนย์บริการทางการแพทย์ สาธารณสุข
- (6) อยู่ใกล้ศูนย์ราชการ และสถาบันการเงิน สามารถให้บริการประชาชนได้ครบทุกขั้นตอน
- (7) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระมีบุคลากรที่มีศักยภาพทุ่มเท เสียสละ เพื่อให้บริการประชาชนและที่สำคัญฝ่ายบริหารมีวิสัยทัศน์ให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมและการกระจายการบริหารจัดการไปสู่เจ้าของปัญหา
- (8) ชุมชนมีความเข้มแข็ง ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน ทำกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้าน อพปร. กลุ่มเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเลี้ยงสัตว์
- (9) ด้านการบริหารจัดการและความต้องการ ประชาชนมีความต้องการผู้นำ ผู้บริหาร สนับสนุนแนวคิดและกำหนดนโยบายการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- (10) มีโครงข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่น-ท้องถิ่น มาเป็นแกนขับเคลื่อนงาน พัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน
- (11) ชุมชนตำบลมีความเป็นระบบเครือข่ายได้มีการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันและระบบการสืบประเพณีวัฒนธรรมฮีต 12 คอง 14

จุดอ่อน (Weaknesses)

- (1) งบประมาณท้องถิ่นมีไม่เพียงพอต่อความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น
- (2) พื้นที่ตำบลมีขนาดใหญ่ ประชากรมีจำนวนมาก ทำให้การดูแลเป็นไปได้ไม่ทั่วถึง
- (3) แรงงานขาดคุณภาพ ทักษะฝีมือ อาชีพเสริมไม่มีต่อเนื่อง
- (4) ขาดปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ขาดน้ำเพื่อการเกษตร ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ รวมทั้งปัญหาที่ดินทำกิน
- (5) ยังไม่มีสินค้า OTOP ที่มีคุณภาพพอที่จะแข่งขันกับตลาดได้

(6) พื้นที่ตำบลเป็นพื้นที่อับฝนทำให้การผลิตการเกษตรที่อาศัยน้ำมักจะมีปัญหา น้ำไม่เพียงพอและไม่สามารถนำน้ำได้ดินมาใช้ได้เนื่องจากดินเค็ม

(7) ครอบครัวชุมชนมีปัญหารื่องหนี้สิน ซึ่งสาเหตุมาจากการผลิตและพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบบริโภคนิยม

(8) ชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องการคิด ผลักกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้นอกเหนือจากการทำนาซึ่งปีหนึ่งทำนาได้ไม่เกิน 15 วันนอกนั้นจะว่างงาน

โอกาส (Opportunity)

(1) ได้รับการประสานงานความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาท้องถิ่น

(2) รัฐบาลส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ

(3) การเกิดปัญหาน้ำท่วมและฝนแล้งใหญ่ในทุกภูมิภาค ทำให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้ตำบลหนองแวงโสภพระ มีโอกาสได้รับการช่วยเหลือค่อนข้างมาก

(4) ตำบลมีกลุ่มองค์กร โยงเป็นเครือข่าย หรือสภาองค์กรชุมชนที่ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

อุปสรรคหรือข้อจำกัด (Threats)

(1) ภัยธรรมชาติ เป็นประจำทุกปี เช่น ภัยแล้ง วิกฤตภัย

(2) การแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ส่วนที่ต้องประสานงานกัน ถึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์

(3) โครงการในการพัฒนาชุมชนที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูง หรือความชำนาญเป็นพิเศษ ตำบลหนองแวงโสภพระ ยังไม่มีบุคคลที่มีความชำนาญและความสามารถสูง

2. พัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน

2.1 แนวคิดที่มาการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ

ตำบลหนองแวงโสภพระ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านมีระบบเป็นเครือข่าย พื้นที่ ภาษาก็ใช้เป็นภาษาอีสานและภาษาไทยโคราช มีระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มธรรมชาติช่วยเหลือปัญหาพื้นฐาน เช่นเมื่อครอบครัวไหนขาดอาหารก็มีการแลกเปลี่ยน มีบุญคุณลาน มีการช่วยเหลือกันเรื่องแรงงานเมื่อเจ็บป่วยก็ดูแลกัน ตลอดทั้งมีบุญประเพณีต่างๆ ต่อเนื่อง

ปัจจุบันแม้รัฐบาลพยายามจัดสวัสดิการให้กับประชาชน แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมในขณะเดียวกันชาวบ้านก็พยายามจัดสวัสดิการให้เช่นกัน แต่ก็เป็นในรูปแบบของการออมเพื่อกู้ยืมและปันผล องค์กรชุมชนทั่วประเทศจึงร่วมกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันถึงความมั่นคงในชีวิต เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่เกิดจนตาย และสิ่งสำคัญของกองทุนจะเติบโตได้ ชาวบ้านต้องเป็นหลักในการร่วมกันคิด และร่วมกันจัดการ (นาย ส., 2552)

การจัดสวัสดิการโดยชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ อำเภอลพบุรี จังหวัดขอนแก่น เกิดขึ้นจากโครงการของรัฐบาล เพื่อการจัดการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ในระยะนั้น พบว่าผู้สูงอายุได้รับการดูแลเฉพาะคน การได้รับเบี้ยยังชีพไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้การจัดสวัสดิการในลักษณะดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่ครอบคลุมผู้เดือดร้อน ได้ทั้งหมด อีกทั้งในการจัดสรรงบประมาณของท้องถิ่นนั้นมีจำกัด ไม่สามารถจัดสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์คนในชุมชนได้ครอบคลุมและทั่วถึง นายสุภี ทองมีคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ ในฐานะผู้บริหารท้องถิ่น จึงได้เล็งได้เห็นถึงปัญหาการจัดสวัสดิการชุมชนในชุมชน เพราะแม้รัฐบาลจะพยายามจัดสวัสดิการให้กับชาวบ้านแต่ก็เป็นสวัสดิการที่อยู่ในรูปของการสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ เน้นการให้ความช่วยเหลือผู้ที่กำลังประสบปัญหา ให้สามารถใช้ชีวิตได้ โดยอาศัยปัจจัยสนับสนุนในเรื่องของเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล ซึ่งเป็นสวัสดิการแบบเฉพาะกิจ จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาได้เฉพาะกับประชาชนบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นการจัดสวัสดิการในลักษณะนี้จึงมีผลทำให้ชาวบ้านเคยชินในรอคอยการช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา ซึ่งไม่สามารถช่วยเหลือชาวบ้าน การจัดการและเรียนรู้วิธีที่จะพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนั้นยังเห็นว่าการจัดสวัสดิการของรัฐบาลแก่สมาชิกชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ ไม่สามารถทำการช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง แม้ชาวบ้านจะมีการจัดสวัสดิการในชุมชนเอง แต่ก็อยู่ในรูปแบบของการออมทรัพย์ ปันผลเมื่อมีกำไร และกู้ยืมกันเท่านั้น การที่รัฐบาลพยายามจัดสวัสดิการให้ในลักษณะนี้ นอกจากจะส่งผลให้ชุมชนเคยชินในการรอรับความช่วยเหลือจากภายนอกแล้ว ยังไม่สามารถทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ วิธีการจัดการชุมชนเองเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้อีกด้วย

ดังนั้นเมื่อนายสุภี ทองมีคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ ในฐานะผู้บริหารท้องถิ่น ได้รับเชิญจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ให้เข้าร่วมรับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาที่ พอช. ดำเนินการ และต้องประสานการทำงานกับท้องถิ่น ได้แก่ เรื่องแผนชุมชน สวัสดิการชุมชนการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ฯลฯ ซึ่งได้จัดขึ้นที่จังหวัดมหาสารคาม เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2548 จึงมีความสนใจอยากจัดทำสวัสดิการชุมชนในตำบลหนองแวง โสภพระ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องดีที่จะทำให้ชาวบ้านได้มีสวัสดิการอย่างทั่วถึง และ

ต้องการให้ผู้นำคนอื่น ๆ ในตำบลได้รับรู้เรื่องสวัสดิการชุมชน รวมทั้งให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการชุมชน โดยอาศัยศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่มาดำเนินการได้

การที่ผู้นำได้ออกไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนและการสัมมนาร่วมกับองค์กรอื่นๆ นำไปสู่การจัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชน โดยเชิญผู้นำในตำบล ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ และผู้นำชุมชน และได้เชิญเจ้าหน้าที่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มาให้ความรู้ผู้นำได้แลกเปลี่ยนซักถามด้วยความสนใจ โดยเฉพาะการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท และเพื่อให้ผู้นำมีความเข้าใจเรื่องการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนมากขึ้น เจ้าหน้าที่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จึงได้แนะนำให้ไปศึกษาดูงานกับพื้นที่ที่ได้จัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนมาก่อน เช่น ที่บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ และที่กองทุนสัจจะสวัสดิการชาวบ้านตำบลเปือย อำเภอถืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นต้น จึงเกิดเป็นจุดเริ่มต้นในการนำแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนขึ้นเข้ามาใช้ในตำบลหนองแวงโสภพระ โดยพัฒนามาจากพื้นฐานของความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของชาวบ้าน ที่มีความต้องการเห็นสภาพของชุมชนให้มีการช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกัน โดยมุ่งหวังว่าการสร้างและพัฒนาระบบสวัสดิการโดยชุมชน จะเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนทุกเพศ ทุกวัยในท้องถิ่น และชุมชนเกิดความสำนึกกับผิชอบร่วมกัน เกิดการประสานความร่วมมือกันในการจัดระบบสวัสดิการเพื่อสังคมและชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและระหว่างกลุ่ม เผยแพร่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนไปยังชุมชนอื่นช่วยเหลือประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ ลดช่องว่างความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความสันติสุขร่วมกันเหมือนญาติพี่น้อง (นาย ท., 2552)

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ และได้ร่วมมือกับสถาบันพัฒนาพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) พัฒนางานสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ เพื่อคุ้มครอง ยกระดับมาตรฐานชีวิต ความเป็นอยู่และเพิ่มความมั่นคงในชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่และมี ภูมิลำเนาอยู่ใน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ (นาย ถ., 2552)

2.2 เป้าหมาย/วัตถุประสงค์การจัดสวัสดิการโดยชุมชน

ตำบลหนองแวงโสภพระ เพื่อให้ทุกคนในตำบลหนองแวงโสภพระ ได้รับการช่วยเหลือตั้งแต่เกิดจนตาย ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาล คุ้มครองทุกเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของคนในตำบลหนองแวงโสภพระ ทั้งผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้พิการ มีหลักประกันเพิ่มขึ้น นอกจากการรับเบี้ยยังชีพแล้วยังเป็นการพัฒนา (1) การพัฒนาดนในชุมชนให้เกิดความรัก

ความสามัคคีและมีความรับผิดชอบและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (2) ส่งเสริมให้มีบริการด้านสวัสดิการของชุมชนให้ครอบคลุมทุกเรื่องทั้งตำบล และ (3) ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความสำนึก มีความรับผิดชอบร่วมทั้งตำบล ดังนั้น การจัดสวัสดิการโดยชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ จึงมีความสำคัญ ดังนี้

- (1) เพื่อจัดตั้งกองทุนให้สวัสดิการกับสมาชิกในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
- (2) เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของสมาชิกในเรื่องต่างๆ เช่น ผู้สูงอายุมีเบี้ยยังชีพ ให้ เจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลมีสวัสดิการให้ และตายมีสวัสดิการฌาปนกิจ
- (3) เพื่อจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส
- (4) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับสมาชิกของกองทุน โดยตั้งเป็นกองทุนกู้ยืม สนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพ
- (5) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สังคม การศึกษา วัฒนธรรมประเพณีไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม
- (6) เพื่อตั้งกองทุนประกันเงินกู้เงินฝาก พัฒนาและเพิ่มสถานะการเงินของกองทุน ให้เข้มแข็ง
- (7) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3 กระบวนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ

การจัดสวัสดิการชุมชนเริ่มต้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบเป็นผู้ประสาน ให้มีการคัดเลือก และรับรองสมาชิก จัดตั้งกรรมการ คณะทำงาน ทำการประชุมร่วมกัน เพื่อเสนอข้อบังคับ หลักกติกการจัดสวัสดิการ ขั้นตอนการให้สวัสดิการชุมชนของเขตของสวัสดิการ และระยะเวลา จัดระบบให้เป็นไปตามแนวคิดเบื้องต้น

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาด้วยความต้องการ และความเห็นชอบร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสวัสดิการ โดยเฉพาะ หรืออาจกล่าวได้ว่า “เงินเป็นเครื่องมือ เป้าหมายคือสวัสดิการ” เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2549 สรุปกระบวนการจัดตั้งกองทุนได้ ดังนี้

(1) การริเริ่มความคิดเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน

ในปี พ.ศ. 2549 ในเดือนตุลาคม หลังจากที่ผู้นำทั้งในระดับตำบล และหมู่บ้าน ได้รับความรู้เรื่องการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนจากเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ทำให้เกิดความสนใจและอยากจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาทในตำบล จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นคณะทำงานขึ้นมาซึ่งมีประมาณ 25 คน เป็นการรวมตัวแบบไม่เป็นทางการ จากนั้น

คณะทำงานได้ปรึกษาหารือ และตกลงที่จะไปศึกษาดูงานตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเลือกไปศึกษาดูงาน 2 พื้นที่ คือ ที่บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเรื่องการบูรณาการกองทุนชุมชน ในการจัดสวัสดิการชุมชน และที่กองทุนสัจจะสวัสดิการชาวบ้านตำบลเปือย อำเภอถืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

(2) การศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับพื้นที่ต้นแบบ

ด้วยความสนใจในเรื่องการออมของชาวบ้าน ตำบลหนองแวง โสภพระ โดยการนำของ นายสุภี ทองมีคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ ได้เริ่มต้นนโยบายภายใต้แนวคิด “การจัดสวัสดิการโดยชุมชน” โดยมีการศึกษาข้อมูล หลักการ แนวคิด รูปแบบ แนวทางการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน เนื่องจากเป็นแนวคิดใหม่ ชุมชนจะต้องมาเป็นผู้ดูแลกัน และความร่วมมือกับท้องถิ่นท้องถิ่นในการหนุนเสริม

นอกจากนี้ ในการดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ ในระยะการเริ่มต้น ยังได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เผยแพร่ในเรื่องแนวความคิดการจัดสวัสดิการชุมชน และการอุดหนุนงบประมาณกองทุนเริ่มต้น จำนวน 50,000 บาท ซึ่งเป็นการจุดประกายความอยากรู้ อยากทดลองปฏิบัติเกี่ยวกับการออม การจัดสวัสดิการ ทำให้มีการออกไปศึกษาดูงาน เพื่อหาความรู้ ประสบการณ์การทำงาน สร้างการเรียนรู้จากตัวอย่างชุมชนพื้นที่ที่สามารถจัดการเรื่องเหล่านี้จนประสบผลสำเร็จ เช่น ที่ ตำบลเปือย อำเภอถืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ และ ตำบลบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น

(3) การหาข้อสรุป และกำหนดวิธีการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน

หลังจากกลับจากศึกษาดูงานทั้งสองพื้นที่ คณะทำงานได้มาประชุมปรึกษาหารือกันว่าควรมีการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบลหรือไม่ ซึ่งคณะทำงานส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยเนื่องจากกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ครอบคลุมทั้งเรื่องเกิด แก่ เจ็บ และตาย รวมถึงในเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มหรือกองทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน และตำบล ส่วนใหญ่ยังจัดสวัสดิการไม่ครอบคลุมทุกเรื่อง เช่น เรื่องกลุ่มฌาปนกิจ จะจัดสวัสดิการกรณีเสียชีวิตเท่านั้น กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน จะเน้นสวัสดิการเงินกู้ยืมเป็นหลัก คณะทำงานจึงตกลง และกำหนดวิธีการขั้นตอนการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาทในตำบลหนองแวง โสภพระ

จากนั้นจึงได้มีการวางแผนประชุม สร้างความเข้าใจ โดย นายสุภี ทองมีคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จึงได้เชิญผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชนเข้าร่วมประชุมในสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อปรึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หลังจาก

นั้นได้แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อจัดตั้งกองทุน โดยความสมัครใจของกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกับศึกษาข้อมูลจากท้องถิ่นอื่นที่จัดสวัสดิการมาแล้ว เพื่อยกร่างกฎระเบียบ วิธีการดำเนินงาน และเริ่มทำความเข้าใจในระดับหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน พัฒนารูปแบบกองทุนที่ปรับใช้กับพื้นที่ตำบลหนองแวง โสภพระให้มีความเหมาะสมที่สุด

(4) ประชาสัมพันธ์สร้างความมั่นใจ เรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชนกับชาวบ้าน

เมื่อได้ข้อสรุปพร้อมกันที่จะทำกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบล คณะทำงานจึงได้ทำการประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลผลดีของการมีกองทุนสวัสดิการชุมชน และสิ่งที่จะได้รับเมื่อเป็นสมาชิกกองทุนกับชาวบ้าน โดยการจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านทั้ง 14 หมู่บ้าน ซึ่งการลงไปทำความเข้าใจในครั้งนี้ทำให้เกิดแกนนำในระดับหมู่บ้านที่มีความเข้าใจและนำความรู้เรื่องนี้ไปประชาสัมพันธ์ต่อ นอกจากการจัดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับหมู่บ้านแล้ว ยังได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสาย การประชาสัมพันธ์ในงานบุญต่างๆ เป็นต้น

นายสุภี ทองมีคำ นายองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ เล่าว่า

“ชาวบ้านตำบลหนองแวง โสภพระ มีวิถีชีวิตอยู่กันแบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนอีสาน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2549 เพราะเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ดี น่าสนใจ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้ชาวบ้านได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง จึงชักชวนผู้นำชุมชน ครู และพระสงฆ์ มาร่วมมือและได้สร้างความเข้าใจ ขยายความคิดให้กับชาวบ้าน

ด้วยความที่ไม่มีประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการชุมชน จึงชักชวนแกนนำไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบกองทุนสวัสดิการชาวบ้านที่ทำแล้วประสบผลสำเร็จ จนเกิดแนวคิดแล้วนำมาเป็นต้นแบบการจัดสวัสดิการในชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ”

คณะกรรมการจัดตั้งกองทุนร่วมกับเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล ได้วางแผนออกประชาคมใน 14 หมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์ ระดมความคิดเห็น สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน รูปแบบการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น การออมนวันละบาท ออมแบบรายวัน รายเดือน รายปี เป็นต้น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระเบียบกองทุนที่ยก่างมาว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดกับทุกชุมชน (นาย บ., 2552)

ดังนั้น ขั้นตอนสำคัญในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงเป็นเรื่องของ (1) คณะทำงานที่มีความเสียสละ ทั้งที่เป็นกลุ่มผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทน องค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนฝ่ายบริหาร ฝ่ายสภา ปลัด และพนักงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน สถานีนอมาลัย ผู้นำกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ ตัวแทน อสม. (2)

กระบวนการสร้างความเข้าใจสมาชิก การสื่อสาร เช่น การประชุม การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว จดหมายข่าว การประชามคมหมู่บ้าน และผ่านทางตัวสมาชิก

การทำประชาสัมพันธ์และวางแผนปฏิบัติงาน ทำให้ชาวบ้านเข้าใจและเชื่อถือ จึงตั้งคณะทำงานระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ทั้ง 14 หมู่บ้าน ทำความเข้าใจเป็น 3 ระดับ คือ

- (1) เฝ้าให้ชาวบ้านฟังถึงที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชน
- (2) เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานระดับตำบล
- (3) ทำแผนภาพรวมของกองทุนสวัสดิการชาวบ้านทั้งตำบล

(5) การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

แม้ในระยะแรกเริ่มจากการประชามคม การชี้แจงในระดับหมู่บ้านมีผู้สนใจไม่มาก เข้าร่วมประชามคม ประมาณ 40-50 คน ต่อหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการออกประชุมสร้างความเข้าใจ สร้างอุดมการณ์ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ ตำบลหนองแวงโสภพระ แม้จะยากลำบากแต่ด้วยความเสียสละ และทุ่มเทต่อหน้าที่ จึงเกิดเป็นแรงศรัทธา เกิดการยอมรับจากชาวบ้าน จนสามารถจัดตั้งเป็นกองทุนสัจจะสวัสดิการได้กระทั่งปัจจุบัน (นาง ว., 2552)

การรวมกลุ่มเปิดรับสมาชิกใหม่ของกองทุน ได้มีการปรับปรุงกฎระเบียบกองทุนมาอย่างต่อเนื่อง และจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการชุมชนภายใต้ชื่อ “กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ” โดยอ้างอิงข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ ในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่จัดสวัสดิการชุมชนให้แก่ประชาชนในพื้นที่บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่องกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ ผ่านที่ประชุมใหญ่และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกำกับดูแล ที่ได้กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ มีอำนาจในการออกระเบียบในการบริหารจัดการกองทุนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ (นาย ส., 2552)

จะเห็นได้ว่า ที่มาของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ นั้น เกิดจากความสนใจใคร่รู้ของชาวบ้าน ที่ต้องการให้เกิดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย เพราะเป็นแนวคิดที่เน้นเน้นให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น ในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีระบบสวัสดิการที่จะสามารถส่งเสริมชีวิตให้มั่นคงอยู่ได้ อีกทั้งการเกิดขึ้นของกองทุนสัจจะฯ นั้นยังมีที่มาจากความเชื่อมั่น ความศรัทธาในตัวผู้นำทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ที่ขับเคลื่อนให้เกิดการยอมรับในแนวคิดการก่อตั้งกองทุนสัจจะฯ และด้วยพื้นฐานของวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่

แล้ว การดำเนินงานของกองทุนสัจจะฯ จึงสอดคล้องกับความเป็นอยู่และสภาพสังคมของตำบลหนองแวงโสภนอย่างกลมกลืน โดยเน้นวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อ

1) จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในเรื่องเกิด เจ็บ แก่ ตาย ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ในชุมชน ส่งเสริมอาชีพ และการศึกษา รวมถึงการประกันเงินกู้เงินฝากให้แก่สมาชิกในกรณีเสียชีวิต

2) เพิ่มคุณค่าให้กับเงิน พัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม

3) พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงในชีวิตของคนในตำบลหนองแวงโสภน

กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภน เริ่มก่อตั้งกองทุนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2549 การสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (จำนวน 50,000 บาท) ในระยะเริ่มแรกปี 2549 มีสมาชิกกองทุน จำนวน 456 คน จาก 14 หมู่บ้าน ในปี 2550 มีสมาชิกเข้าใหม่ จำนวน 407 คน รวม 863 คน และในปีต่อมา 2551 มีสมาชิกเพิ่มอีก จำนวน 234 คน รวมกับสมาชิกเดิมมีสมาชิก 1,097 คน และในปัจจุบัน ณ เดือนมิถุนายน 2552 มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก จำนวน 208 คน รวมสมาชิกทั้งสิ้น จำนวน 1,305 คน (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงการเพิ่มสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ตั้งแต่ปี 2549-2552

ปี	จำนวนสมาชิกรายปี	จำนวนสมาชิกสะสม
2549	456	-
2550	407	863
2551	234	1,097
2552	208	1,305
รวม	1,305	1,305*

* หมายเหตุ จำนวนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ณ เดือนมิถุนายน 2552

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภน, 2552

การดำเนินงานของกองทุนตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันนี้เป็นระยะเวลา 3 ปีกว่า มีสมาชิกที่เสียชีวิตไปจำนวน 36 ราย มีสมาชิกที่ลาออกจากกองทุน จำนวน 52 ราย ทำให้คงเหลือสมาชิกจำนวน 1,291 คน (ดังตารางที่ 6)

ปีงบประมาณ 2550 องค์กรบริหารส่วนตำบลได้อุดหนุนงบประมาณ จำนวน 100,000 บาท และในปีงบประมาณ 2551 องค์กรบริหารส่วนตำบลอุดหนุนงบประมาณอีก จำนวน 100,000 บาท

ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุนสัจจะฯ เพิ่มขึ้น จำนวน 1,500 คน เมื่อหักจากสมาชิกที่ลาออก และ/หรือเสียชีวิต โดยมีสาเหตุที่ลาออก ได้แก่ ย้ายออกจากพื้นที่ภูมิลำเนา ไม่เข้าใจแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน ต้องการกู้ยืมเงินกองทุน เนื่องจากในครัวเรือนมีสมาชิกมาขอลาออก เพราะไม่สามารถส่งเงินออมได้ต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ในการดำเนินงานชาวบ้านมีการดำเนินการโดยมุ่งเน้นไปที่หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

(1) เป็นระบบสวัสดิการที่ยั่งยืน คิดและดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน สามารถดูแลทุกคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เพื่อเป็นหลักประกันให้กับสมาชิกในชุมชนในทุกๆ ด้าน ตามความต้องการและความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต (ปัจจัย 4) โดยการบริหารจัดการด้วยชุมชนเอง ซึ่งสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน มีการดำเนินการอย่างเข้าใจและสามัคคี เพราะมีแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับระบบสังคมวัฒนธรรมในชุมชนเอง ดังนั้น การที่ชุมชนจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อสมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง จึงทำให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้การจัดการ การแก้ปัญหา และการบริการสวัสดิการให้กันได้อย่างทั่วถึง รวมถึงวิธีการดำเนินการที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้ชุมชนมีประสบการณ์ สามารถประยุกต์และพัฒนารูปแบบของการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ เป็นผลให้ชุมชนมีหลักประกันความมั่นคงของชีวิตอย่างยั่งยืน โดยมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นหลักประกัน

(2) เป็นระบบสวัสดิการที่ดูแลชาวชุมชนได้อย่างครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งเป็นการบริการสวัสดิการให้กับสมาชิก โดยกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ พิจารณาจากความต้องการของสมาชิก ความต้องการของคณะกรรมการ ที่ต้องการจัดสวัสดิการและขยายประเภทของสวัสดิการให้สามารถดูแลสมาชิกได้ครอบคลุมวิถีชีวิตมากขึ้น เช่น สวัสดิการการเกิด สวัสดิการเจ็บป่วย สวัสดิการตาย สวัสดิการการศึกษา สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการดูแลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการสาธารณสุขประโยชน์ สวัสดิการการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และสวัสดิการงานประเพณีท้องถิ่นและวัฒนธรรม เป็นต้น

(3) เป็นระบบสวัสดิการที่นำไปสู่ความมั่นคงในชีวิต โดยมีฐานคิดว่า สวัสดิการ คือ ความมั่นคงในชีวิต ดังนั้นถ้าพึ่งเงินที่ร่วมกันสมทบตั้งเป็นกองทุน เพื่อนำไปจัด

สวัสดิการให้แก่สมาชิกตั้งแต่เกิดจนตายนั้น ไม่อาจนำมาซึ่งความมั่นคงในชีวิตได้ แต่การจัดสวัสดิการชุมชนจะต้องประกอบด้วยสวัสดิการอย่างหลากหลายที่จะบูรณาการเข้าด้วยกัน เช่น

ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน นำมาซึ่งความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสวัสดิการทางสังคมที่ทุกคนมีให้แก่กัน โดยการส่งเสริมของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ

การร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ป่าชุมชน การอนุรักษ์ลุ่มน้ำชายฝั่ง นำมาซึ่งแหล่งอาหารและสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นสวัสดิการที่ธรรมชาติให้มาเพื่อคนอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาต่อกัน

การปรับวิถีคิดการทำเกษตรกรรมไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืนด้วยความเป็นอยู่ที่พอเพียง เป็นแหล่งอาหารที่ยั่งยืน ฟื้นฟูธรรมชาติกลับคืนมา ตลอดจนการนำภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นผลิตเป็นสินค้าแทนการซื้อจากภายนอก เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับทุนชุมชนที่ตำบลหนองแวงโสภพระมีอยู่ แล้วประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิก คณะกรรมการพระสงฆ์ ในการเรียนรู้ชุมชนของตนเอง และจัดการตามความต้องการอย่างเหมาะสม เช่น การส่งเสริมในเรื่องของปราชญ์ชาวบ้าน ส่งเสริมงานบุญประเพณีของชุมชน เป็นต้น

ในส่วนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ได้มีการจัดให้กับสมาชิก ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นด้วยรูปแบบการบริหารจัดการที่ดำเนินไปโดยชาวบ้าน ความเชื่อใจ ความศรัทธา ผลงานที่ปรากฏชัดเจน จึงเป็นสิ่งที่แสดงออกได้อย่างชัดเจนว่ากองทุนสวัสดิการโดยชุมชนได้สร้างประโยชน์ต่อชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระได้อย่างมาก ไม่เพียงการให้สวัสดิการเฉพาะที่เป็นตัวเงิน แต่รวมไปถึงความรักความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจของชาวบ้านที่มีต่อกัน อันเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอื่นๆ ต่อไป

2.4 ระบบสวัสดิการชุมชนของตำบลหนองแวงโสภพระ : จากอดีตสู่ปัจจุบัน

การจัดสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ ริเริ่มโดยความสนใจของผู้บริหารท้องถิ่น และจากการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) ที่ได้เล็งเห็นปัญหาของชุมชนในการรวมกลุ่ม การดำเนินกองทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้านและตำบล ที่มีการจัดสวัสดิการ ไม่ครอบคลุมความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยการรวมกลุ่มของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชนแบบเดิมนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของกองทุนหมู่บ้าน และเน้นการกั๊ยเงินเป็นหลัก อันเป็นแนวคิดของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจและเกิดจากการช่วยเหลือของรัฐ มีการเน้นการให้คุณค่าของเงินมากกว่าการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่เน้นการนำศักยภาพของชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และทุนชุมชนมาใช้ มีผลให้ชาวบ้านเคยชินกับการรอคอยการช่วยเหลือจากผู้อื่นเพียงอย่างเดียว ไม่มีระบบคิดภายในชุมชนในการหาแนวทางพึ่งพา

ตนเองเพื่อให้สามารถจัดการบริหารชุมชน โดยชุมชนได้เอง ซึ่งเป็นแบบแผนสวัสดิการชุมชนที่รัฐบาลสนับสนุนชุมชน โดยการให้ความรู้ในการบริหารจัดการ โครงการเองแล้วมอบเงินให้กับชุมชนไปบริหารจัดการเอง โดยที่รัฐยังคงเป็นเจ้าของเงินทุนนั้น ลักษณะการดำเนินการของกองทุนจึงมีการทำงานที่เป็นลักษณะของการกระจายเงินให้กับสมาชิกเพื่อนำไปใช้ตามความต้องการของตนเอง ในรูปของการกู้ยืมและคิติดอกเบี้ยเพื่อเป็นรายได้ของกองทุน โดยอำนาจยังอยู่ที่รัฐและคณะกรรมการกองทุนอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งการจัดกองทุนในรูปแบบนี้ ไม่ใช่การช่วยเหลืออย่างแท้จริง เพราะเปรียบเสมือนการส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินชีวิตตามกระแสหลักของการบริโภคนิยม ความสัมพันธ์ของชุมชนกับรัฐเป็นแบบเจ้าหนี้ ลูกหนี้ เพราะรัฐคือเจ้าของเงิน ในขณะที่ชุมชนเป็นเพียงผู้ยืมเงินนั้นมาใช้ ดังนั้นชุมชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รวมถึงไม่มีส่วนในการดำเนินการเท่าไรหรอก จึงไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน

นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญก็คือ ระบบโครงสร้างต่างๆ ทางสังคมถูกลดทอนให้เหลือคุณค่าน้อยลงไป ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา หรือเศรษฐกิจ อันมีผลต่อความเข้มแข็งและศักยภาพของชุมชน จากสังคมเดิมที่เกื้อกูลกัน เป็นแบบเครือญาติ มีการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง รู้จักประมาณตน โดยมีแนวทางการใช้ชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวชาวบ้าน กลายมาเป็นเน้นความสำคัญของปัจเจกมากกว่าส่วนรวม เป็นการขับเคลื่อนทางสังคมโดยอิงกับระบบบริโภคนิยม ให้ความสำคัญกับปัจเจกมากกว่าส่วนรวม กลายเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมแบบตลาด ซึ่งเมื่อชุมชนเกิดปัญหาที่จะไม่สามารถจัดการแก้ไขด้วยตนเองได้

ดังนั้น การนำแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามาใช้ในตำบลหนองแวง โสภพระ จึงถือเป็นการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นที่สำคัญ เพราะเป็นการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีฐานจากชุมชนเอง ให้สมาชิกมีการจัดบริการและดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมตามความต้องการที่แท้จริง กล่าวได้ว่ามีการดำเนินการโดยเน้นและให้ความสำคัญกับบริบทของชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

การเข้ามาของกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน จึงเป็นแนวทางในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนเหมาะสม เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการจัดสวัสดิการแบบเดิมที่รัฐมอบให้ โดยที่ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงมีผลให้ในบางครั้งความหวังดีของรัฐที่จัดสวัสดิการให้ความช่วยเหลือ กลายเป็นการนำปัจจัยที่เกินความจำเป็นเข้ามาในชุมชน มีผลให้สังคม วัฒนธรรมของชุมชนเดิมนั้นเปลี่ยนไปจากเดิม การที่ชุมชนหนองแวง โสภพระนำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน มาเรียนรู้และดำเนินการด้วยตนเอง โดยอาศัยฐานรากของชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ จึงทำให้ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้รู้จักตนเอง และ

และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ เห็นว่า การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นเรื่องที่ดี ที่ทำให้คนในตำบลได้รับสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย และ องค์การบริหารส่วนตำบลเองก็มีหน้าที่จัดสวัสดิการให้กับคนในตำบล ในเมื่อชาวบ้านมีการ รวมกลุ่มกันจัดทำสวัสดิการชุมชน ทาง องค์การบริหารส่วนตำบล ก็ควรเข้าไปเสริมหนุน

การที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ เข้าใจและเห็นความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน เพราะนายก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ และสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลหลายท่านได้เป็นคณะกรรมการที่ดำเนินการให้เกิดการจัดตั้งกองทุนขึ้นมา รวมทั้งได้เป็นที่ปรึกษาและคณะกรรมการของกองทุน จึงทำให้มีความเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดี โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระและกองทุน ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือในการ ดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนร่วมกัน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ ได้ สนับสนุนการทำงานของกองทุน เช่น บรรจุเรื่องสวัสดิการชุมชนในแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยสนับสนุนงบประมาณสมทบกองทุนในแต่ละปี โดยได้ให้การสนับสนุนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งกองทุนอย่างเป็นทางการมาถึงปัจจุบัน และมีแผนที่จะทำให้การสนับสนุนทุกปี นอกจากนี้ยังให้เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลมาช่วยในการจัดทำบัญชีสรุปรายรับ รายจ่ายประจำปีของกองทุน ให้กองทุนใช้ฐานข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้เช่น ฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสได้เข้าไปเป็นสมาชิกของกองทุน โดยการหักเงิน จากเบี้ยยังชีพที่ จัดให้กับผู้ด้อยโอกาสเดือนละ 30 บาท มาออกกับกองทุน รวมทั้งร่วมดำเนินการใน การจัดสวัสดิการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นในชุมชนด้วย การทำงานระหว่างกองทุนกับ องค์การ บริหารส่วนตำบลส่งผลให้คนในตำบลสามารถเข้าสู่ระบบสวัสดิการชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะ ผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งทำให้การจัดสวัสดิการบางประเภทสามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น เพราะถ้ากองทุนดำเนินการตามลำพังโดยไม่ได้ประสานการทำงานกับ องค์การบริหารส่วนตำบล การจัดสวัสดิการให้กับชุมชนในหลายๆที่จะมีอุปสรรคเป็นอย่างมาก -

3.2 การสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน)

พื้นที่ตำบลหนองแวง โสภพระถือเป็นพื้นที่ดำเนินการของสถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพ ผู้นำและสมาชิกให้สามารถวิเคราะห์ห้ออกแบบวางแผนการพัฒนา แนวคิดการพัฒนา การจัด ความสัมพันธ์ของท้องถิ่นแนวราบ อบรมอาชีพการผลิต สนับสนุนการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น การ สร้างครอบครัวแบบพึ่งตนเอง พื้นที่ระบบการผลิต ศูนย์เพาะกล้าไม้ เพาะพันธุ์ปลา อนุรักษ์ทรัพยากร สนับสนุนการจัดกิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรมภูมิปัญญาคุณลาน สนับสนุนสวัสดิการชุมชน ทั้งการ จัดอบรมดูงานตลอดทั้งปี สนับสนุนกองทุน 2 ครั้งจำนวน 4 แสนบาทและเมื่อปี พ.ศ. 2553

สนับสนุนการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรและเครือข่ายในตำบลจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น ซึ่งมีเป้าหมายหลักสำคัญ คือ ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจและศักยภาพในการจัดการตนเอง ปกป้องทรัพยากร แหล่งอาหาร จักระบบที่ดิน ที่อยู่อาศัย จัดการวิถีการผลิต พื้นฟูภูมิปัญญา วัฒนธรรม จัดการหนี้สิน มีระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม

3.3 การสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ

การประสานเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนการจัดสวัสดิการของกองทุน ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการประสานการทำงาน กับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด ได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณ ข้อมูลวิชาการ พัฒนาศักยภาพให้กับกรรมการกองทุน ให้คำรับรองเป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ต่อกองทุนสวัสดิการ สนับสนุนการอบรมสตรีและจัดค่ายดูแลเด็กและเยาวชน เป็นต้น

สรุปได้ว่าการดำเนินงานของกองทุนสอดคล้องกับนโยบายและแผนงานของหน่วยงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดีขึ้น และได้อาศัยความรู้จากองค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และศูนย์พัฒนาสังคม ในด้านแผนการพัฒนาและการจัดทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การฟื้นฟูท้องถิ่นของหน่วยงาน จึงทำให้กองทุนได้รับการสนับสนุนการทำงานหน่วยงานดังกล่าวเป็นอย่างดีในทุกๆ ด้าน

4. รูปแบบและกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน

4.1 รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ เป็นการจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดตั้งขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการออมเงินและจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตามความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและมีการจัดสวัสดิการที่ทั่วถึง โดยเป็นการจัดสวัสดิการชุมชนที่อาศัยทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

ในการดำเนินกิจกรรมของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ มีการบริหารโดยชาวบ้านในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งจะถูกแต่งตั้งเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน ในตำบลหนองแวง โสภพระ คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านมีหน้าที่ในการจัดเก็บเงินจากชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชน ในทุกๆ วันสุดท้ายของเดือนที่สมาชิกต้องส่งเงินเข้ากองทุน เดือนละ 30 บาท เป็นประจำทุกเดือนจากนั้น คณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านจะนำ

รวบรวมเงินส่งเหรียญกษาปณ์ เพื่อนำฝาก หรือหากมีกรณีเจ็บป่วย เสียชีวิต คณะกรรมการของหมู่บ้านจะรายงานต่อเหรียญกษาปณ์ฯ เพื่อจัดสวัสดิการต่อไป

ในเรื่องของข้อกำหนดที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ นำมาบังคับใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกองทุน เริ่มแรกเป็นการนำเอาแบบอย่างข้อกำหนดมาจากชุมชนที่ได้ไปศึกษาดูงานมาใช้ ต่อมาจึงมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกและความเห็นในที่ประชุมต้องการแก้ไขในประเด็นที่จะสร้างประโยชน์สูงสุดแก่ชาวบ้าน เช่น ในเรื่องของการจัดสวัสดิการเพื่อการประกอบอาชีพในทิศทางข้างหน้าให้กับสมาชิกนั้น ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น และสนองตอบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก ทั้งนี้โดยปกติกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ ยังไม่มีรูปแบบของการจัดสวัสดิการในด้านการประกอบอาชีพ เนื่องจากเป็นกองทุนที่มุ่งเน้นช่วยเหลือสมาชิกในแง่การเกิด การเจ็บและการตายในระยะต้น แต่เพื่อความเหมาะสมและสร้างประโยชน์แก่สมาชิก ในข้อกำหนด กฎระเบียบของกองทุนจึงได้ยืดหยุ่น และกำหนดเป็นข้อบังคับไว้เพื่อสร้างสวัสดิการอีกทางหนึ่งให้แก่สมาชิก โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ ที่จะทำขึ้นประกอบด้วย

หมวดที่ 1 วัตถุประสงค์ของกองทุนได้มีการกำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกองทุน ไว้ดังนี้

- เพื่อจัดสวัสดิการให้สมาชิกกองทุนในเรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บป่วย และการเสียชีวิต
- เพื่อให้สมาชิกของกองทุนได้ส่งเงินสมทบวันละ 1 บาท ตามหลักเกณฑ์ที่กองทุนกำหนด
- เพื่อส่งเสริมด้านคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนให้ดีขึ้น
- เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- เพื่อจัดสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นให้กับสมาชิกกองทุน ตามที่กองทุนกำหนดและให้เป็นไปตามระเบียบของกองทุนและข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ

หมวดที่ 2 แหล่งที่มาของเงินทุน ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับจำนวนเงินค่าสมัคร เงินออมสวัสดิการ วิธีการชำระเงินค่าสมัครและเงินออมสวัสดิการ รวมไปถึงรายได้ของกองทุนทั้งที่มาจากกำไรและการสนับสนุนจากแหล่งอื่น

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ และการขาดจากการเป็นสมาชิก ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิก คุณสมบัติของสมาชิก วิธีการสมัครเป็นสมาชิก การสิ้นสุดเป็นสมาชิก และสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก ดังนี้

สิทธิของสมาชิก

- แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของกองทุนต่อคณะกรรมการ เรียกร้องให้คณะกรรมการกระทำ หรือ จงดเว้นกระทำ เพื่อประโยชน์ของกองทุน หรือป้องกันความเสียหายอันจะเกิดกับกองทุน

- เข้าร่วมประชุมใหญ่ของกองทุน และมีสิทธิออกเสียง ลงคะแนน

- ขอตรวจสอบบัญชี และเอกสารต่างๆ ของกองทุน เพื่อทราบผลการดำเนินการของกองทุน

หน้าที่ของสมาชิก

- ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกองทุน

- ชำระเงินออมสวัสดิการวันละ 1 บาท เป็นรายเดือน หรือรายปี อย่างสม่ำเสมอ

- เก็บรักษาสมุดคู่ฝาก

- แจ้งการย้ายที่อยู่ เปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุล แก้วไขวัน เดือน ปี ของสมาชิกต่อคณะกรรมการภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันย้าย เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไข

- แจ้งความประสงค์เปลี่ยนผู้รับผลประโยชน์

หมวดที่ 4 คณะกรรมการบริหารกองทุน ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับการแต่งตั้งและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน ในการดำเนินการ รวมถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่มา คุณสมบัติของกรรมการ การจัดโครงสร้างการทำงาน และการพ้นจากการเป็นกรรมการ

หมวดที่ 5 คณะกรรมการกำกับดูแลและตรวจสอบในหมวดนี้เป็นการกำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับดูแลและตรวจสอบคณะหนึ่ง โดยมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ

หมวดที่ 6 รายจ่ายกองทุนและการจัดสวัสดิการ ในหมวดนี้เกี่ยวกับประเภทสวัสดิการที่กองทุนกำหนดจัดให้กับสมาชิกรวมถึงรายจ่ายของกองทุนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละครั้ง

หมวดที่ 7 การขอรับเงินสวัสดิการชุมชน ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ กำหนดเวลา วิธีการขอรับเงินสวัสดิการ และหลักฐานประกอบการขอรับสวัสดิการจากกองทุน

หมวดที่ 8 การประชุม ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับรายละเอียด ข้อกำหนดในการจัดประชุมแต่ละครั้ง ทั้งที่เป็นการประชุมวิสามัญหรือทั่วไปของคณะกรรมการกองทุนให้เป็นอำนาจของประธานกรรมการในการเรียกประชุม ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งต้องมีคณะกรรมการเข้าประชุมไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด

หมวดที่ 9 การบริหารจัดการกองทุน ในหมวดนี้กำหนดเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การจัดหาผลประโยชน์และการบริหารจัดการกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบของกองทุนหรือตามที่คณะกรรมการบริหารกองทุนกำหนด

จากพัฒนาการระบบสวัสดิการ โดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ที่เป็นระบบหรือกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่ตำบล ด้วยความสมัครใจ มีความต้องการที่จะดูแลซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นกองทุนที่มีลักษณะที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ เน้นการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก แต่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว เปิดเผย โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ครอบคลุมดูแลชาวบ้านด้วยกัน ได้ทุกเพศทุกวัย ทุกประเภทตั้งแต่เกิดจนตาย สามารถสรุปเป็นรูปแบบในการดำเนินงานอย่างน้อยๆ ใน 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้นำท้องถิ่น ร่วมเรียนรู้กำหนดแนวทาง

เริ่มต้นจากแกนนำที่สนใจอาจเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ฯลฯ ที่มองเห็นศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชน และต้องการจัดกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนในครั้งนี โดยริเริ่มมาจากผู้บริหารท้องถิ่น คือ นายสุภี ทองมีคำ ที่มีความสนใจในเรื่องการออมของชาวบ้าน และในฐานะผู้ที่ทำงานในภาคส่วนที่ต้องมีการรับผิดชอบการพัฒนาท้องถิ่น จึงได้สังเกตเห็นปัญหาของชุมชนในการจัดสวัสดิการที่ไม่ครอบคลุมกันอย่างทั่วถึง เมื่อมีโอกาสได้รับเชิญได้รับเชิญจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ให้เข้าร่วมรับทราบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาที่ พอช. ดำเนินการ และต้องประสานการทำงานกับท้องถิ่น ได้แก่ เรื่องแผนชุมชน สวัสดิการชุมชนการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ฯลฯ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2548 จึงมีความสนใจอยากจัดทำสวัสดิการชุมชนในตำบลหนองแวงโสภพระ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องดีที่จะทำให้ชาวบ้าน ได้มีสวัสดิการอย่างทั่วถึงช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ชักชวนแกนนำคนอื่น ๆ มาพูดคุยปรึกษาหารือถึงแนวทางการจัดสวัสดิการชาวบ้าน จากนั้นก็จัดเวทีพูดคุยกับชาวบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อาจจะเป็นการจัดรวมกันระดับตำบล หรือแกนนำจะลงไปทำความเข้าใจระดับหมู่บ้าน แล้วมาจัดรวมในภายหลังก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

โดยการทำความเข้าใจ ซึ่งหมายรวมถึง การชักชวนกันไปดูงาน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการที่ประสบความสำเร็จ แล้วกลับมาพูดคุยทำความเข้าใจกันให้ถ่องแท้อีกครั้ง

หลังจากที่ได้มีการไปศึกษาดูงานแล้วจึงได้มีการจัดประกายความคิดเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นและข้อดีของการจัดกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านกระตือรือร้น ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าใจถึงเหตุผลสำคัญอย่างน้อยๆ 2 ประการ คือ

(1) การตั้งกองทุนสวัสดิการจะทำให้สมาชิกได้รับการดูแลตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งปกติชาวบ้านทั่วไปไม่เคยได้รับมาก่อน

(2) ทำให้สามารถดูแลทุกข์สุข ซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะฐานะยากจนหรือร่ำรวย และยังช่วยกันดูแลเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เช่น เด็ก คนแก่ คนพิการ เป็นการสร้างความรักความเอื้ออาทรต่อกัน

ขั้นตอนที่ 2 สรุบทเรียน รวบรวมข้อมูลฐานกลุ่มองค์กรผู้นำและทุนชุมชนที่มีอยู่ในตำบลหนองแวงโลกพระ

หลังจากผู้นำได้เรียนรู้กำหนดแนวทางสวัสดิการชาวบ้านระดับหนึ่งแล้ว ลำดับต่อไปก็นำหมู่บ้านและผู้นำชุมชน รวมถึงผู้ที่มีความสนใจ จะต้องร่วมกันค้นหาศักยภาพและทุนในชุมชน โดยทำให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง และรู้ทันภายนอกชุมชน อาจมีอาสาสมัครเข้าร่วมด้วยก็ได้ โดยค้นหาว่าในหมู่บ้าน หรือตำบลของเรามีของดีอะไรบ้าง เช่น มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีคนแก่ คนพิการอยู่เท่าไร เป็นต้น แต่ละกลุ่มมีการทำงานอย่างไร มีสมาชิกกี่คน มีทุน มีการจัดสวัสดิการหรือไม่อย่างไร เป็นต้น รวมทั้งสำรวจทุนด้านอื่นๆ เช่น ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจ และเรียนรู้กับชาวบ้านให้เห็นคุณค่าและทุนชุมชนของตนเอง ทั้งในด้านทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์การทำงาน รวมกลุ่มกันของชาวบ้านจากที่ผ่านๆ มา ซึ่งเป็นวิถีคิดและระบบความรู้ในการจัดการความเป็นชุมชนและทรัพยากรของชาวบ้าน เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์โดยอาศัยวิถีคิดเชิงซ้อน ดังนี้

- ระบบความรู้ของชุมชน ได้แก่ การค้นหาภูมิปัญญาของชาวบ้าน ความรู้พื้นบ้าน และปราชญ์ ซึ่งเป็นความรู้ดั้งเดิมของชุมชนในหลายๆด้านที่ชุมชนมี และสืบทอดความรู้นั้นมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

- มีเกณฑ์การให้ความรู้ โดยพิจารณาตามจารีต ข้อบังคับของชุมชน และกฎหมาย

- มีองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความรู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ รวมทั้งให้การสนับสนุนเป็นผู้ให้คำปรึกษาและร่วมกับชุมชนในการหาข้อดีของตำบลร่วมกัน

ข้อมูลดังกล่าวได้มาหลายทางด้วยกัน เช่น การออกแบบสอบถาม แล้วหาอาสาสมัครชุมชนช่วยกันจัดทำ หรือข้อมูลบางส่วนอาจขอความร่วมมือจาก องค์กรบริหารส่วนตำบล

หรือหน่วยงานในท้องถิ่น ลงพื้นที่ดูจากของจริง เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนของตนเองนั้น การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการร่วมกันค้นหาศักยภาพของชุมชน โดยที่การหาข้อมูลในส่วนนี้นั้น อาจทำโดยศึกษากิจกรรมรวมกลุ่ม กิจกรรมชุมชน ที่เคยทำมา พร้อมการแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินงานในแต่ละครั้งที่ผ่านมา ว่ามีอะไรที่ชุมชนชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ชุมชนเคยทำมาแล้วในอดีตจะเปรียบเสมือนบทเรียนที่สอนให้ชาวบ้าน ได้มีการเรียนรู้ จากความผิดพลาดและความสำเร็จจากกิจกรรมชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งข้อสรุปที่ได้คือความรู้ ที่จะทำให้สามารถร่วมกันหาแนวทางในการปรับ เปลี่ยน หรือบูรณาการให้สามารถใช้ร่วมกันได้กับการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน

หลังจากได้ข้อมูลจนครบแล้ว ก็ร่วมกันสังเคราะห์ให้เป็นหมวดหมู่ โดยจัดแยกประเภทของกลุ่มความคิด ซึ่งเป็นการจัดความรู้ในแต่ละด้าน เช่น การจัดแบ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ในด้านสุขภาพ การเกษตร หรือจัดได้อีกอย่างว่าเป็นการจำแนก แยกแยะภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สืบทอดต่อกันมา ให้ถูกจัดไว้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการรักษาโรค การเกษตรกรรม ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งจะทำได้มองเห็นศักยภาพของตนเองได้ชัดเจน เพื่อให้เห็นความแนวทางในการจัดกองทุนร่วมกันอย่างเข้มแข็ง จากนั้นก็นำข้อมูลไปชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยอาจจัดเป็นเวทีประชาคมก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมองเห็นและเข้าใจเหมือนกันว่าทุนที่มีอยู่นี้สามารถนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้านได้อย่างไร ทุนแต่ละอย่างสัมพันธ์กันอย่างไร รวมถึงให้ชาวบ้านช่วยกันปรับเปลี่ยน แก้ไข จนเข้าใจได้ตรงกันในที่สุด

การร่วมกันของสมาชิกในชุมชนในการค้นหาศักยภาพของชุมชนนั้น เป็นวิธีคิดและเป็นระบบความรู้ในการจัดการชุมชนและจัดหาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการวางรูปแบบการร่วมมือกันเพื่อจัดกองทุนร่วมกันในชุมชน โดยเน้นการบูรณาการสิ่งที่ชุมชนมีเข้าไปในการทำงาน เพื่อจัดสวัสดิการ และแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การแต่งตั้งคณะกรรมการกระจายทั้ง 14 หมู่บ้าน เพื่อเป็นผู้นำทางการและผู้นำกลุ่มกิจกรรม

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในระยะเริ่มต้นก็คือ ผู้นำ ซึ่งจะต้องมีอย่างกว้างขวางทั้งในระดับพื้นที่หมู่บ้าน โชน คุ้มบ้าน หรืออาจเป็นแกนนำจากกลุ่มกิจกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนตลอดจนการบูรณาการทุนจากกลุ่มต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง จึงต้องมีการทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนและมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ข้อดีและประโยชน์ของการมีกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการพาแกนนำหรือผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงานใน

พื้นที่ๆมีการจัดกองทุน เพื่อให้ผู้นำหรือแกนนำชุมชนนำความรู้ที่ได้ไปบอกแก่ชาวบ้าน อีกทั้งการที่ผู้นำหรือแกนนำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันก็จะทำให้สามารถทำงานอย่างราบรื่น ประสานสอดคล้องกัน ทำให้กองทุนดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทุกคนในชุมชนมีความเข้าใจร่วมกันนั่นเอง

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมหารือระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม และท้องถิ่น

เป็นการทำงานโดยชุมชนจัดการดำเนินการ และบริหารงานกันเอง โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้ช่วยหนุนเสริมการทำงานของชุมชน เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผนออกแบบโครงการ ร่วมกิจกรรมด้านสวัสดิการ ร่วมดำเนินการ ร่วมแลกเปลี่ยน/เรียนรู้ ด้วยกัน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากองทุนสวัสดิการชาวบ้าน โดยมีการประสานงานตั้งแต่ต้น ซึ่งทำหลายวิธี ได้แก่ การส่งแกนนำไปพูดคุย ให้ตระหนักถึงความสำคัญว่าการตั้งกองทุนสวัสดิการเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ผลสำเร็จเป็นที่ของชาวบ้านและของหน่วยงานท้องถิ่น ช่วยประหยัดงบประมาณของท้องถิ่น แต่ได้ผลกว้างขวาง เป็นต้น

ตำบลหนองแวงโสภพระ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำกลุ่ม นำท้องถิ่น ผู้นำห้องที่แล้วค่อยๆ ขยายไปสู่ความร่วมมือที่เป็นทางการ เริ่มจากการขอรับการสนับสนุน การขอใช้ห้องประชุม ขอสนับสนุนข้อมูล ฯลฯ แล้วค่อยพัฒนาความร่วมมือขึ้นไป ถึงขั้นมีแผนงานร่วม หรือจัดสรรงบประมาณเข้าร่วมสมทบกองทุนสวัสดิการชาวบ้านต่อเนื่อง ฯลฯ ซึ่งในส่วนนี้การจัดตั้งกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน รวมถึงการดำเนินการนั้น ชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระได้มีการประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบล และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) อยู่เสมอ เนื่องจากในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น จะต้องใช้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและฟื้นฟูท้องถิ่น โดยใช้ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูท้องถิ่น ในการพัฒนาทุนเดิมที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสถานการณ์ อย่างเช่นการทำกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้าน

การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการจัดกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนในครั้งนี้ โดยแยกเป็นกระบวนการย่อย ดังนี้

- การจัดทำระเบียบกองทุน ซึ่งประกอบด้วยประเด็นหลักๆ ทั้งหมด 9 หมวดดังที่กล่าวไปแล้วในข้างต้น เพื่อเป็นการกำหนดเงื่อนไข กฎเกณฑ์ในการร่วมกัน โดยถือเป็นระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติ เกี่ยวกับการออม การใช้สิทธิ และการบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกๆด้าน ได้แก่ ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการรับสมัครและการสิ้นสุดสมาชิกภาพ การ

จ่ายเงินสมทบ ประเภทของสวัสดิการ การจ่ายเงินสวัสดิการ เป็นต้น โดยเริ่มจากการตั้งคณะกร่างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยตัวแทน กลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งตัวแทนกลุ่มกิจกรรม แกนนำที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ฯลฯ โดยอาจนำระเบียบกองทุนที่อื่นมาประกอบก็ได้ เมื่อยกร่างเสร็จแล้วก็นำไปชี้แจงในเวทีประชาคมทั้งตำบล เพื่อแสดงความเห็นเพิ่มเติม จนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

- การเปิดรับสมาชิก และระดมเงินกองทุน โดยสมาชิกอาจเป็นรายบุคคล หรือครอบครัว สถานที่รับสมัครอาจกระจายไปตามหมู่บ้านและท้องที่การบริหารส่วนตำบล การสมทบเงินทุนสมทบรายบุคคล และตัดเงินผลกำไรจากกลุ่มที่สมาชิกสังกัดอยู่มาเป็นเงินสมทบ

- การระดมเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ การสมทบจากองค์กรท้องถิ่น การสมทบจากหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการกองทุนฯ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมิใช่หวังเพียงเงินสมทบจากสมาชิกเท่านั้น

- การจัดระบบข้อมูลของกองทุน มีการจัดทำให้เป็นระบบ เป็นปัจจุบัน เปิดเผยโปรงใส เช่น ข้อมูลสมาชิก ข้อมูลเงินกองทุน การจ่ายเงินสวัสดิการ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจัดทำไว้ ณ ที่ทำการแล้ว ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกรับทราบตามหมู่บ้านด้วย ติดประกาศไว้ ณ ที่สาธารณะ ที่ทำการกองทุน

ขั้นตอนที่ 6 การบริหารกองทุน

โดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุน ที่มีองค์กรประกอบจากตัวแทนทุกหมู่บ้าน มีการจัดโครงสร้างฝ่ายต่างๆ รับผิดชอบที่ชัดเจน เช่น มีประธาน เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ ตรวจสอบ ฝ่ายส่งเสริมพัฒนา เป็นต้น โดยมีที่ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือจากหน่วยงานในท้องถิ่น ฯลฯ การทำงานของคณะกรรมการจะมีลักษณะประสานกับแกนนำของแต่ละหมู่บ้านด้วย เพื่อให้ดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

นอกจากจะบริหารกองทุนตามปกติแล้ว คณะกรรมการ ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องต่างๆ ได้แก่ การประสานกับหน่วยงานท้องถิ่น การพัฒนาแกนนำ การเรียนรู้ขยายผล การดูแลผู้ด้อยโอกาส การขยายสมาชิกให้ครอบคลุมกว้างขวาง และฟื้นฟูภูมิปัญญาวัฒนธรรม การจัดการผลิตเพื่อให้เกิดระบบสวัสดิการแบบองค์รวมขึ้นในตำบลด้วย

ขั้นตอนที่ 7 การติดตามประเมินผล

มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และทุกระดับทุกๆ เดือน เช่น การประเมินการสมทบของสมาชิก การลาออกของสมาชิก การขยายสมาชิกของระดับกลุ่ม ตลอดจนประเมินการทำงานในหลายๆ เรื่องของคณะกรรมการกองทุน โดย กองทุนอาจมีคณะตรวจสอบที่เป็นอิสระ เกิดการตรวจสอบที่เป็นกลางและเที่ยงธรรม รวมทั้งการประเมินในแต่ละระดับนำไปสู่การทำเวทีประชุมใหญ่อย่างเปิดเผยทุกปี เพื่อร่วมกันพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 8 การขยายผล

กองทุนได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง ณ ที่ทำการและทุกๆ หมู่บ้านเพื่อ

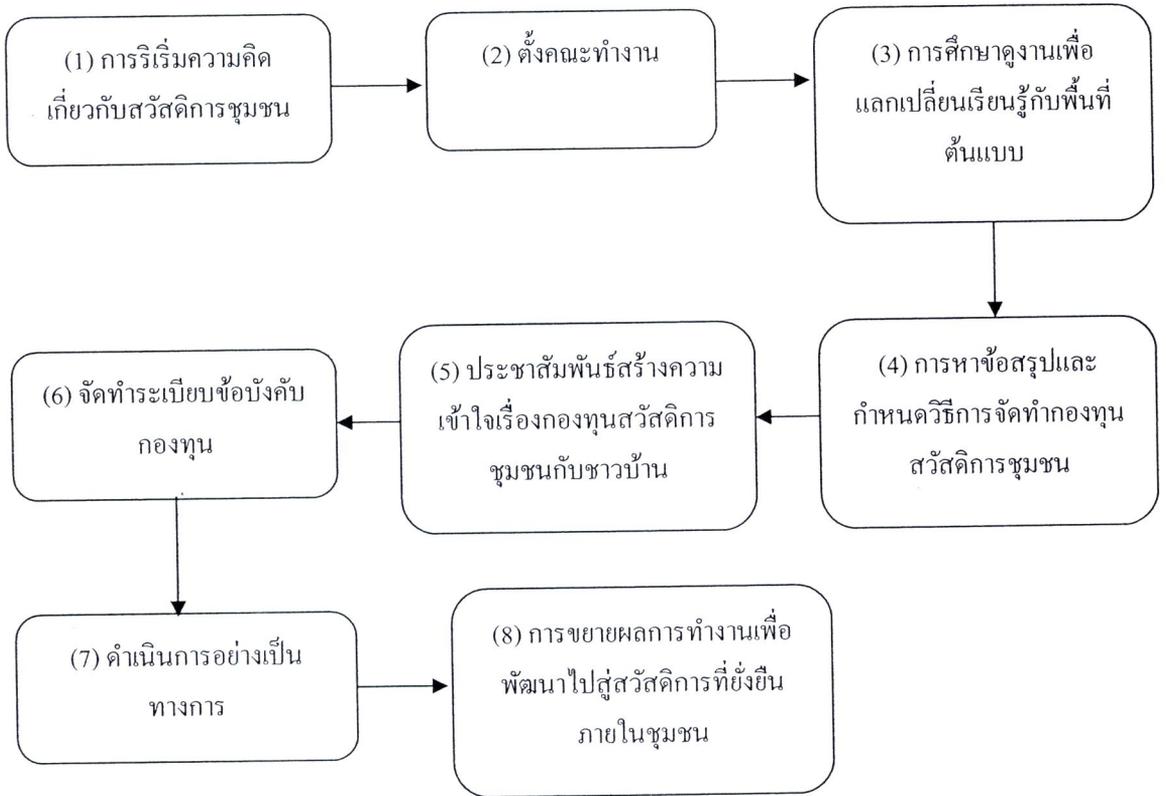
- การขยายแกนนำ ทั้งปริมาณและคุณภาพให้ทั่วถึงทั้งระดับพื้นที่และกลุ่มกิจกรรม เพื่อให้เกิดการขยายผลและสามารถดูแลสมาชิกได้ทั่วถึง

- ขยายสมาชิก โดยต้องตั้งเป้าหมายให้ครอบคลุมทุกคนหรืออย่างน้อยทุกคนครบถ้วนในตำบล จะต้องครอบคลุมผู้ด้อยโอกาสที่ดูแลตนเองไม่ได้ให้ครบทุกคน ที่สำคัญต้องสร้างจิตสำนึกของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิก

- ขยายแหล่งทุน ที่จะมาหนุนให้กองทุนมีปริมาณมากขึ้น เช่น การสมทบจากหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น

- ขยายประเภทและผลประโยชน์ของสมาชิก โดยให้ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตายตลอดจนการหนุนเสริมให้สมาชิกพึ่งตนเองได้ เช่น การเพิ่มสวัสดิการด้านประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การให้สวัสดิการ และกรณีเกิดพิบัติภัยต่างๆ เป็นต้น

- การพัฒนาสู่สวัสดิการที่ยั่งยืน โดยการบูรณาการเข้ากับกลุ่ม/กองทุนอื่นๆ ในท้องถิ่น เพื่อสร้างนวัตกรรมงานพัฒนาร่วมกันในท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ การฟื้นฟูภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม่ดูแลลูก สวัสดิการครอบครัว อพพร. ฯลฯ ซึ่งเป็นสวัสดิการที่ครบวงจรไม่จำเพาะแต่เพียงตัวเงิน ทำให้สมาชิกรู้สึกมีความมั่นคงในชีวิตอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การดำเนินการจัดตั้งกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน

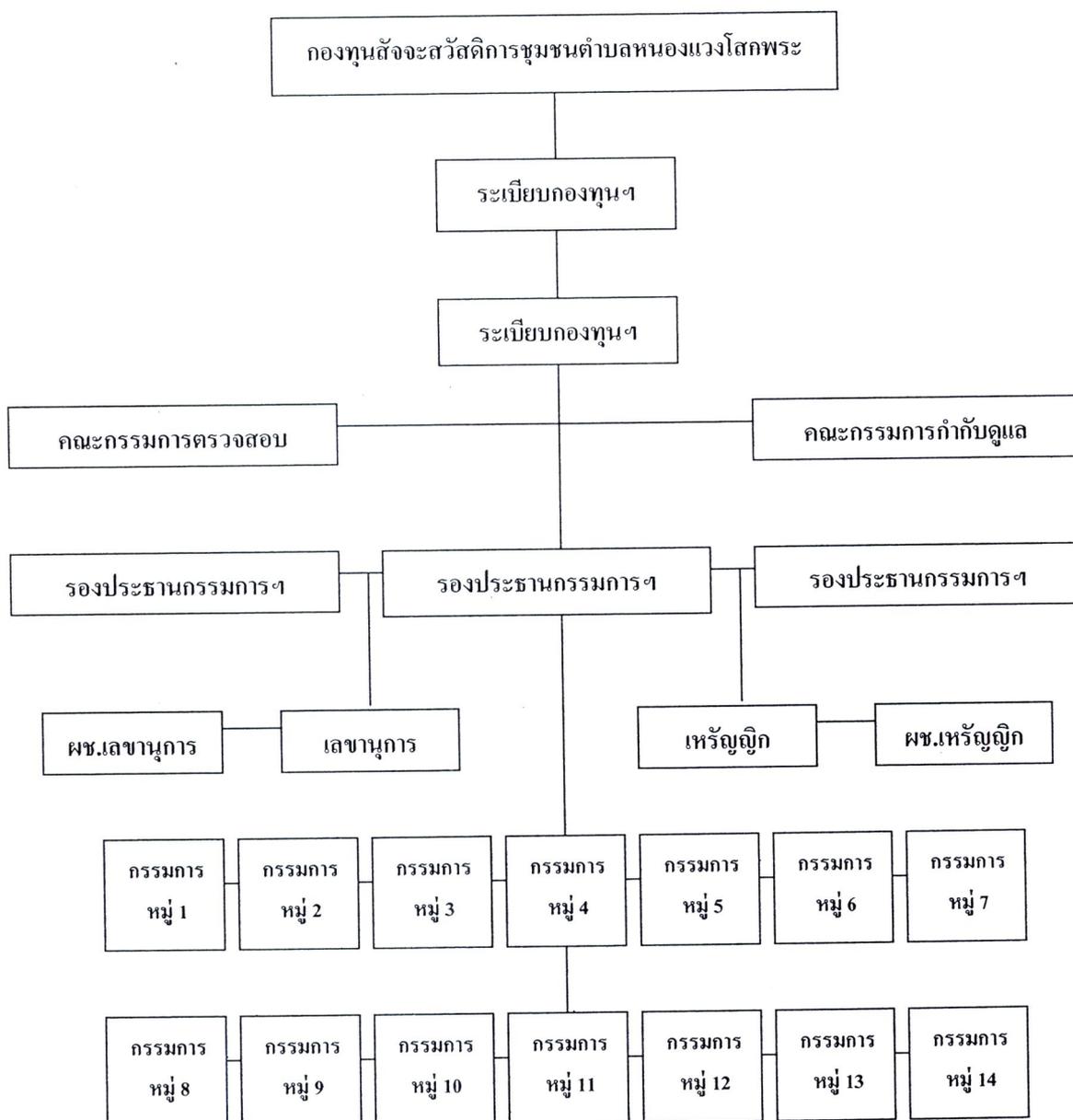
4.2 กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน

ภายหลังการจัดตั้งเป็น “กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ” การเปิดรับสมัครสมาชิกอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2549 นั้น คณะกรรมการกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน จึงเปิดเวทีประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาใหม่ทั้งหมด โดยมีวาระ 2 ปี มีคณะกรรมการรวมทั้งหมด 28 คน กระจายอยู่ทั้ง 14 หมู่บ้าน คัดเลือกมาจากหมู่บ้านละ 2 คน แล้วออกกฎระเบียบเพื่อให้ทุกคนยึดระเบียบข้อบังคับเป็นหลักร่วมกัน หากมีการเปลี่ยนแปลง ต้องรอดิที่ประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อให้สมาชิกทุกคนตัดสินใจร่วมกัน (นาย ส., 2552)

การประชุมของกองทุนฯ มีการจัดประชุมใหญ่ของสมาชิกกองทุนเป็นประจำทุกปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด และมีการจัดประชุมสามัญของคณะกรรมการกองทุน 3 ครั้ง/ปี ห้วงระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนดในสมัยประชุมครั้งสุดท้ายของปีก่อนหน้า

การประชุมวิสามัญหรือทั่วไปของคณะกรรมการกองทุนให้เป็นอำนาจของประธานกรรมการในการเรียกประชุม และการประชุมแต่ละครั้งต้องมีคณะกรรมการเข้าประชุม ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด การจัดโครงสร้างคณะกรรมการส่วนใหญ่ คัดเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน และเป็นการเลือกจากสมาชิกในหมู่บ้าน แบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

โครงสร้างกองทุน

ภาพที่ 4 โครงสร้างกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ

(1) การจัดโครงสร้างการทำงาน

เมื่อมีการคัดเลือกคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการจึงได้มีการจัดโครงสร้างการทำงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ประธาน รองประธาน เภรัณญิก เลขานุการ ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำหรับการแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการจะใช้วิธีการปรึกษาหารือและจัดกันเองตามความเหมาะสมและความสามารถของกรรมการแต่ละคน โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

ประธาน มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการบริการงานของกองทุนให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย และอยู่ในวัตถุประสงค์ของกองทุน เป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการและในที่ประชุมใหญ่ของกองทุน ลงลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ ในนามกองทุน เป็นตัวแทนของกองทุนในการติดต่อประสานงานกับบุคคล และหน่วยงานภายนอก รวมถึงเป็นผู้มอบสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น สวัสดิการตาย ประธานจะต้องเป็นผู้มอบเงินสวัสดิการค่าทำศพให้กับญาติผู้ตายในวันสวดพระอภิธรรมหรือในวันฌาปนกิจ สวัสดิการการศึกษา เป็นผู้มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในวันมอบทุน เป็นต้น

รองประธาน มีหน้าที่ช่วยเหลืองานประธานกองทุน ปฏิบัติหน้าที่แทนเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และปฏิบัติงานตามที่ประธานมอบหมายให้

เลขานุการ มีหน้าที่จัดทำเอกสารการประชุมและรายงานการประชุมในการประชุมคณะกรรมการ และในการประชุมใหญ่ของกองทุน ดูแลรักษาเอกสาร และรายงานการประชุมของกองทุนให้เรียบร้อยอยู่เสมอ รวมทั้งทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน รับแจ้งเรื่องและแจ้งนัดประชุมไปยังคณะกรรมการ สมาชิก

เษรัณญิก มีหน้าที่รับฝากเงินออมของสมาชิก จ่ายเงินสวัสดิการ จัดทำบัญชีเงินออมของสมาชิกและรายรับของกองทุน จัดทำบัญชีเงินจ่ายสวัสดิการและรายจ่ายกองทุน และรายจ่ายกองทุนประจำปี รวมทั้งจัดเก็บเอกสารหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการเงินของกองทุน

ฝ่ายทะเบียน มีหน้าที่จัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิก จัดเก็บทะเบียนรายชื่อ และหลักฐานการสมัครเป็นสมาชิก

ฝ่ายตรวจสอบ มีหน้าที่กำกับการดูแลปฏิบัติงานภายในกองทุนให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการจัดทำรายงานทางการเงินที่มีความถูกต้อง มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสมาชิก

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกองทุน เช่น การประกาศออกเสียงตามสาย กำหนดวัน เวลา ให้สมาชิกมาออมเงิน และสมัครเป็นสมาชิกใหม่ ตลอดจนกำหนดวันประชุมใหญ่ เป็นต้น มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ

กองทุน เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงผลดีของการเป็นสมาชิกของกองทุน เพื่อจะได้มาสมัครเป็นสมาชิกให้มากขึ้น

กรรมการ มีหน้าที่เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นในการประชุมของคณะกรรมการ กรรมการแต่ละหมู่บ้านมีหน้าที่รับฝากเงินออมของสมาชิกในหมู่บ้านของตน และรวบรวมนำมาฝากกับเหรียญทุกเดือน จัดทำบัญชีเงินออมของสมาชิกในหมู่บ้านที่ต้องการเบิกสวัสดิการส่งให้เหรียญ รวมถึงการรับสมัครสมาชิกใหม่ และรวบรวมใบสมาชิกมาส่งต่อฝ่ายทะเบียน

นอกจากนี้บทบาทหน้าที่หลักของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องปฏิบัติแล้วหน้าที่หนึ่งที่คณะกรรมการทุกคนต้องปฏิบัติ คือ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกองทุนผลดีของการมีกองทุน และสิ่งที่จะได้รับเมื่อเป็นสมาชิก ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้คนในตำบลที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกให้เข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุน ซึ่งคณะกรรมการคาดหวังที่จะให้ทุกคนในตำบลได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุน

กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภณพระมีการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ โดยกระจายการทำงานและความรับผิดชอบไปยังหมู่บ้าน เช่น การให้กรรมการแต่ละหมู่บ้านทำหน้าที่รับฝากเงินออม รับสมัครสมาชิกใหม่ และรวบรวมหลักฐานของสมาชิกในการเบิกสวัสดิการ การกระจายอำนาจการทำงานแบบนี้จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน และสมาชิกสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวกมากขึ้น

(2) บทบาทหน้าที่ของกรรมการบริหารกองทุน

ก. คณะกรรมการบริหารชุดหนึ่งมาจากการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกกองทุนสัจจะฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 15 คน แต่ไม่เกิน 31 คน ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เหรียญ เลขาธุการ และกรรมการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร โดยคณะกรรมการให้มาจากตัวแทนสมาชิกกองทุนทุกหมู่บ้านไม่เกินหมู่บ้านละ 2 คน

ข. เมื่อเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้คณะกรรมการจัดการประชุมใหญ่แล้วเลือกประธานกรรมการ 1 คน รองประธานกรรมการ 2 คน เหรียญ 2 คน เลขานุการ 2 คน ฝ่ายทะเบียน 2 คน และกรรมการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

ค. กรรมการกองทุนต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์

ง. คณะกรรมการซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่อยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี นับตั้งแต่วันที่มิมติจากที่ประชุมใหญ่ และต้องพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ซึ่งกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งไปแล้วอาจได้รับเลือกเป็นกรรมการของกองทุนอีกก็ได้แต่ต้องไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน

จ. คณะกรรมการทั้งหมดสิ้นสุดวาระและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 45 วัน

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง รวบรวมปัญหาที่พบบานำเสนอต่อกรรมการกองทุน มอบสวัสดิการชุมชน การเก็บเงินจากสมาชิกนำส่งกองทุน การเบิกจ่ายงบประมาณ การตรวจสอบ (มาจากผู้นำแต่ละหมู่บ้าน/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) การจัดประชุมประจำปี ไปจนถึงการปรับปรุงกฎระเบียบ ข้อบังคับ ให้สอดคล้อง ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ของกองทุน เพื่อประโยชน์ของสมาชิก โดยในวาระปัจจุบันกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระประกอบด้วยคณะกรรมการ ดังนี้ (ดังตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 รายชื่อคณะกรรมการบริหารกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ
ที่รับการแต่งตั้ง 21 มกราคม 2553

ที่	ชื่อ	สกุล	ตำแหน่ง	หมู่ที่	โทรศัพท์
1.	นายถวิล	มะโรง	ประธานกรรมการ	3	08-9889-1559
2.	นายทรงศักดิ์	ทิพย์แสง	รองประธานกรรมการ	2	08-6233-2584
3.	นายบุญมา	ภูริบ	รองประธานกรรมการ	14	08-1965-8016
4.	นายเสมา	เตโพธิ์	เลขานุการ	7	08-4793-4528
5.	นายบัวลอย	สมภาร	รองเลขานุการ	4	08-2102-3823
6.	นายสมศักดิ์	หลุ่งเป้า	เหรัญญิก	4	08-5648-4100
7.	นายประชา	กคนอก	รองเหรัญญิก	11	08-4887-6131
8.	นางอุไร	โนนทิง	กรรมการ ม.1	1	
9.	นางวาสนา	ทาหลาบ	กรรมการ ม.1	1	
10.	นายเนตร	พลโฮม	กรรมการ ม.2	2	08-9073-3950
11.	นายปิ่น	แทบทาม	กรรมการ ม.3	3	
12.	นายบุญโฮม	เป่าตัว	กรรมการ ม.3	3	
13.	นายทวี	สีด้า	กรรมการ ม.5	5	08-0190-9429
14.	นายบุญจันทร์	เจริญใจ	กรรมการ ม.6	6	08-5456-8376
15.	นายบุญช่วย	แสนศรี	กรรมการ ม.6	6	
16.	นายแสน	ทันทะ	กรรมการ ม.7	7	08-2102-9887
17.	นางกัณหา	จันทร์นวล	กรรมการ ม.8	8	08-5610-5124
18.	นางบุญรัตน์	โคตรนา	กรรมการ ม.8	8	08-1049-1857
19.	นายวีระ	สิมพล	กรรมการ ม.9	9	08-4955-1265
20.	นายเสริม	โคตรกำพี้	กรรมการ ม.9	9	08-5756-2045

ตารางที่ 5 รายชื่อคณะกรรมการบริหารกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ
ที่รับการแต่งตั้ง 21 มกราคม 2553 (ต่อ)

ที่	ชื่อ	สกุล	ตำแหน่ง	หมู่ที่	โทรศัพท์
21.	นายโสพัฒน์	สาวิชัย	กรรมการ ม.10	10	
22.	นายคุณากร	ชาวพา	กรรมการ ม.10	10	0
23.	นายบุญเรือง	ปานาราช	กรรมการ ม.12	12	
24.	นายบุญทัน	ปะวะเสนัง	กรรมการ ม.12	12	0
25.	นายสาโรจ	เทียบศรี	กรรมการ ม.13	13	
26.	นายคมสันต์	โนนดงกลาง	กรรมการ ม.13	13	0
27.	นายทวี	เมธาธรรมรส	กรรมการ ม.14	14	
28.	นายไพบูลย์	พรมนอก	กรรมการ ม.11	11	0

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ, 2552

(3) การเข้าเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนเปิดรับสมาชิกทุกเพศทุกวัย โดยไม่จำกัดอายุ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลหนองแวง โสภพระ โดยผู้ประสงค์จะเป็นสมาชิกจะต้องยื่นความประสงค์ต่อคณะกรรมการในวันเปิดรับสมัคร ซึ่งกองทุนจะเปิดรับสมัครสมาชิกในทุกวันที่ 1- 15 มีนาคม ของทุกเดือน โดยสมาชิกสามารถเลือกสมัครได้ 2 วิธี คือ การสมัครกับกรรมการกองทุนประจำหมู่บ้านที่หมู่บ้าน และการมาสมัครที่ทำการกองทุน ผู้สมัครจะเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์เมื่อคณะกรรมการมีมติให้เป็นผู้เป็นสมาชิก โดยผู้สมัครจะต้องเสียค่าสมัครเป็นสมาชิก 10 บาท เพื่อจัดทำสมุดคู่มือฝากของสมาชิก และสมาชิกต้องออมเงินวันละ 1 บาท พอสิ้นเดือนจึงนำเงินมาฝากกับกองทุน สมาชิกคนใดขาดส่งเงินออมเกิน 2 เดือนติดต่อกัน จะไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการและจะพ้นจากการเป็นสมาชิกของกองทุน

จากข้อมูลเป็นที่น่าสังเกตว่า กองทุนจะมีการเปิดรับสมัครใหม่ในทุกเดือนนั้นเป็นเพราะมีชาวบ้านที่สนใจมาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนเพิ่มมากขึ้น การที่ในช่วงแรกมีชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกไม่มากนัก เนื่องจากยังไม่เข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชน ไม่มั่นใจในการทำงานของกองทุน โดยเฉพาะด้านความมั่นคงยั่งยืนของกองทุน และบางส่วนเคยมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มชุมชนในรูปแบบอื่น ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ จึงยังไม่กล้าเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุน ต้องรอดูไปก่อนว่ากองทุนจะดำเนินการไปได้หรือไม่ แต่คณะกรรมการก็ไม่ย่อท้อ เร่งทำการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจการทำงานกองทุนทั้งในระดับหมู่บ้าน และตำบล โดยการ

ประชาสัมพันธ้ออกเสียงตามสาย แจ้งในการประชุมของหมู่บ้าน และในงานประเพณีต่างๆ ของตำบล และจากการที่ชาวบ้านได้เห็นว่า กองทุนให้สวัสดิการกับสมาชิก เช่น ชาวบ้านไปร่วมงานศพ ก็เห็นคณะกรรมการนำเงินสวัสดิการค่าทำศพ ไปมอบให้คนในครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิต เป็นต้น จึงทำให้ชาวบ้านเห็นถึงประโยชน์ของกองทุน ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นใจและมาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งได้มีการตั้งข้อสังเกตเป็นข้อๆ ดังนี้

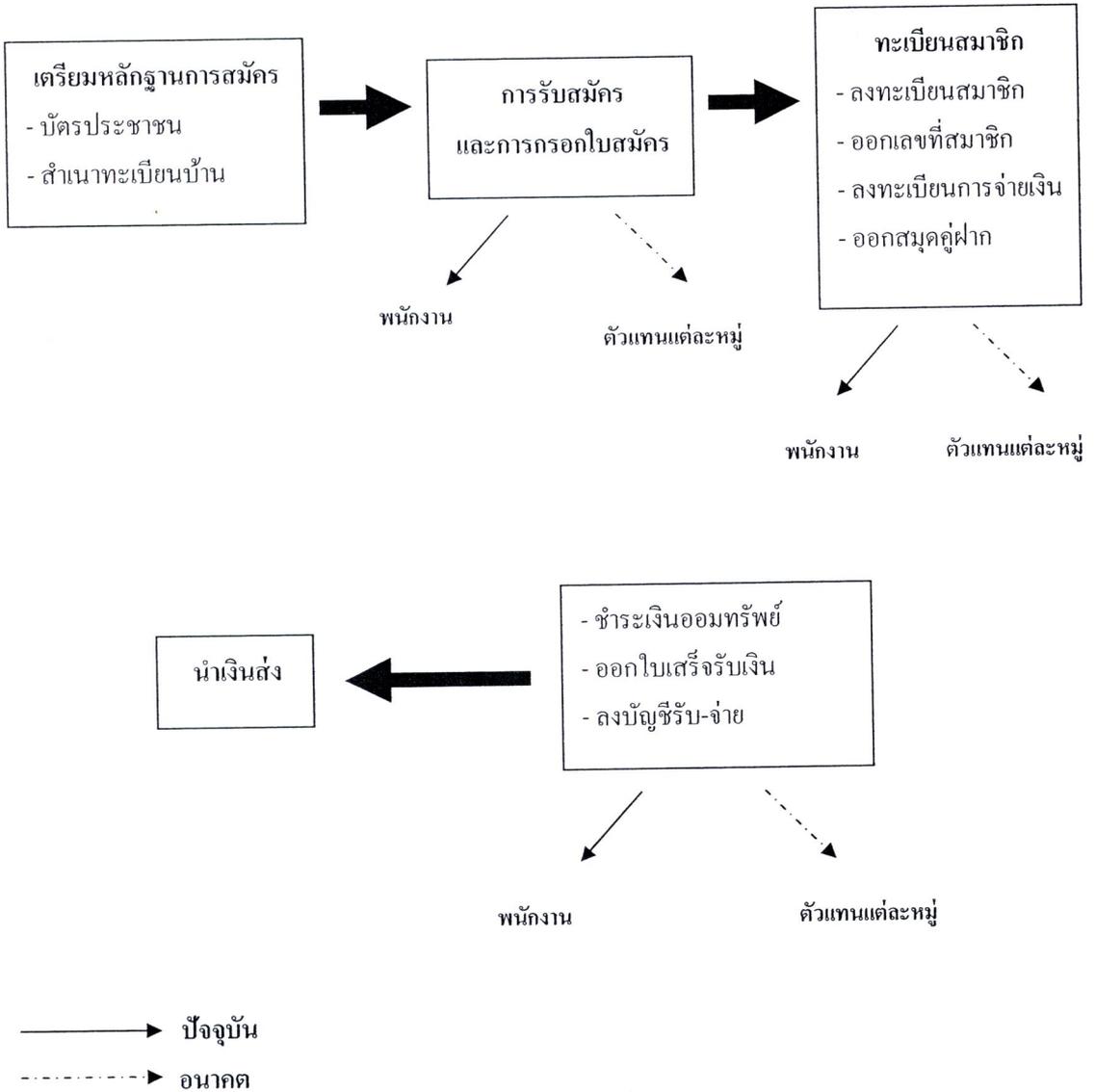
การประชุมสัมพันธของกลุ่มในระยะแรก ได้ผลทางจิตวิทยาต่อการสมัครการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของผู้สูงอายุ ซึ่งตรงกับการอภิปรายกลุ่มที่มีคุณลักษณะเฉพาะ (Focus group) ที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่า ผู้สูงอายุไม่ยากเป็นภาระให้กับลูกหลานเวลาเสียชีวิต และจะได้รับเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพเมื่อส่งเงินสัจจะครบตามเงื่อนไขที่กองทุนกำหนด

(1) กองทุนเกิดจากการที่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้รับการสนับสนุนให้ไปดูงาน การจัดสวัสดิการชุมชนของที่อื่นแล้วนำมาเผยแพร่ในชุมชน ดังนั้นรูปแบบการจัดสวัสดิการจึงเหมือนกับชุมชนต้นแบบที่ไปดูงานมา ซึ่งมีทั้งความสวและความแตกต่างจากสวัสดิการกองทุนอื่นที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วในชุมชน ความเหมือนคือชุมชนมีการจัดสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่ม/กองทุน สวัสดิการผู้สูงอายุ (บางส่วน) ที่ดำเนินการโดยองค์กรบริหารส่วนตำบลภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ที่มีความแตกต่างจากกองทุนอื่น คือ การให้สวัสดิการแม่และเด็กเวลาคลอด และการให้สวัสดิการค่าใช้จ่ายเวลาเจ็บป่วยซึ่งต้องนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล

(2) กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน เริ่มดำเนินการในระดับตำบล ซึ่งมีความแตกต่างจากการเกิดกองทุนฯ ที่อื่น เนื่องจากคณะผู้ริเริ่มกองทุนเห็นว่าหากเกิดระดับหมู่บ้านเงินทุนสะสมจะมีไม่เพียงพอต่อการจัดสวัสดิการ และบางหมู่บ้านมีประชากรน้อยไม่สามารถริเริ่มด้วยตนเองได้

(3) แนวคิดหลักของคณะริเริ่มต่างจากแนวคิดชาวบ้านที่สมัครเป็นสมาชิก กล่าวคือ คณะผู้ริเริ่ม เห็นว่าเห็นว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในท้องถิ่น เป็นการให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในอนาคต แต่ผู้สมัครสมาชิกเห็นว่าตนเองได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเป็นจริงจากกองทุนฯ ซึ่งอาจไม่ได้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงในช่วงเริ่มต้นของการทำกิจกรรมร่วมกัน แต่หากความเข้าใจที่แตกต่างกันยังคงดำรงอยู่ในระยะยาวอาจเกิดปัญหาที่รุนแรงขึ้นได้ เช่น หากกองทุนมีปัญหาด้านการเงินไม่สามารถจ่ายได้ครบจำนวน หรือต้องมีการรับอัตรการจ่ายลดลงจากระเบียบปัจจุบัน สมาชิกอาจไม่พอใจ ไม่มีสมาชิกรายใหม่มาสมัครเพิ่ม หรืออาจถึงขั้นถอนตัวได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการที่จะต้องนำความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไปสู่สมาชิกได้

ในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนนั้น ผู้สมัครจะต้องเป็นผู้ที่พร้อมที่จะปฏิบัติ ตามระเบียบข้อบังคับของกองทุน เป็นผู้ที่คณะกรรมการกองทุนเห็นชอบให้เข้าร่วมสมาชิก โดยมี ขั้นตอนและวิธีการสมัคร ดังนี้

ภาพที่ 5 ขั้นตอนและวิธีการสมัครเป็นสมาชิก

การเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ สามารถสมัครได้ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งมีชีวิตอยู่ ในการสมัครครั้งแรกใช้หลักฐาน คือ

- (1) สำเนาทะเบียนบ้าน
- (2) สำเนาบัตรประจำประชาชน พร้อมเงินค่าสมัคร 10 บาท (เก็บครั้งเดียว)
- (3) สำเนาอื่นๆ ที่จำเป็น เช่น ใบสำคัญเปลี่ยนชื่อ-สกุล ฯลฯ

โดยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ ได้กำหนดคุณสมบัติสมาชิก คือ เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ เจ้าหน้าที่และบุคลากรที่ปฏิบัติงานใน ตำบลหนองแวง โสภพระ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นชอบในหลักการของกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกองทุน และเป็นผู้ที่คณะกรรมการกองทุนมีมติเห็นชอบ ให้เข้าร่วมเป็นสมาชิก (นาง ว., 2552)

ตารางที่ 6 แสดงภาพรวมสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

หมู่ที่	สมาชิกปัจจุบัน	หมู่ที่	สมาชิกปัจจุบัน
1	98	8	49
2	230	9	58
3	242	10	46
4	81	11	117
5	24	12	89
6	82	13	63
7	60	14	52
รวมทั้งหมด		1,291 คน	

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ, 2552

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เหตุผลสำคัญชาวบ้านตำบลหนองแวง โสภพระ เข้าร่วมกองทุนสัจจะสวัสดิการ คือ ความต้องการในการได้รับสวัสดิการเพิ่มเติมจากการเป็นสมาชิกกองทุนอื่นอยู่แล้ว ส่วนเหตุผลรองลงไป คือ จำนวนเงินที่จ่ายสัจจะคุ้มค่ากับสวัสดิการที่ได้รับตามระเบียบเมื่อเปรียบเทียบกับกองทุนอื่นๆ นอกจากนั้นเป็นเหตุผลส่วนตัวของสมาชิกแต่ละรายว่าเห็นประโยชน์อย่างไร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การสมัครเข้าเป็นสมาชิกมีขั้นตอนที่ง่ายและสะดวก เนื่องจากไม่ต้องเตรียมหลักฐานมาก และสามารถสมัครกับกรรมการหมู่บ้านได้ โดยที่สมาชิกได้เปรียบเทียบกับการสมัครกับบริษัทประกันชีวิตที่ต้องมีเกณฑ์อายุ การตรวจโรค ใบรับรองแพทย์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยุ่งยาก และบางคนมีคุณสมบัติไม่ผ่านเกณฑ์ก็ไม่สามารถที่จะสมัครได้

(2) การจ่ายเงินค่าสมัครในครั้งแรกไม่ต้องใช้เงินจำนวนมาก และต้องจ่ายเงินออมวันละบาทซึ่งมีการเก็บเป็นรายเดือนๆ ละ 30 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ชาวบ้านมีกำลังในการจ่ายได้ โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับกองทุนสวัสดิการอื่น ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าต้องใช้เงินจำนวนมากว่า

(3) สมาชิกเห็นว่าจ่ายเงินน้อยเมื่อเทียบกับสวัสดิการที่จะได้รับ ซึ่งโดยส่วนใหญ่สมาชิกเปรียบเทียบกับสวัสดิการที่ได้รับในกรณีเสียชีวิต โดยเปรียบเทียบกับการออมเงินวันละ 1 บาทตลอดระยะเวลาการเป็นสมาชิก กับการได้รับเงินสวัสดิการเมื่อเสียชีวิต

(4) ไม่เป็นภาระมากนักในการจ่ายเงิน โดยสมาชิกเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ในรอบปี

(5) ได้รับสวัสดิการหลายอย่างทั้งการคลอดบุตร การเจ็บป่วย และค่าทำศพ สมาชิกเห็นว่ากองทุนมีสวัสดิการที่ครอบคลุมความต้องการหลายด้าน

(6) เห็นว่ามีการจ่ายเงินสวัสดิการจริง จึงเกิดความเชื่อมั่น สมาชิกที่สมัครเข้าร่วมใหม่ ส่วนใหญ่ให้เหตุผลการสมัครว่ากองทุนฯ มีการจ่ายสวัสดิการจริง เช่น เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรม ประชานกรรมการหรือรองประชานกรรมการกองทุน จะเป็นผู้นำเงินไปมอบให้ญาติขณะทำการฌาปนกิจศพ

(7) การเบิกจ่ายเงินง่าย เมื่อเทียบกับกองทุนอื่น บริษัทประกัน คือ การเบิกจ่ายเงินไม่ต้องการหลักฐานมาก เช่น กรณีเจ็บป่วยต้องการใบรับรองแพทย์จากโรงพยาบาลที่เข้าทำการรักษา กรณีเกิด ใช้ใบสูติบัตรและใบรับรองแพทย์ที่แม่นอนพักฟื้นในโรงพยาบาล กรณีตายก็ใช้เพียงใบมรณะบัตร ไม่ว่าจะเป็นการตายด้วยสาเหตุใดๆ

(8) ต้องการได้รับสวัสดิการเวลาคลอดบุตร เมื่อหญิงใดรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ก็จะมาสมัครเป็นสมาชิกเพราะทราบว่าตนเองได้รับสวัสดิการแน่นอนในเวลาอันใกล้

(9) เป็นการช่วยเหลือกันภายในชุมชน สมาชิกเห็นว่าการเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชนถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งในการที่จะมีโอกาสช่วยเหลือเพื่อบ้าน และตนเองก็จะได้รับความช่วยเหลือเช่นกัน นอกเหนือจากกิจกรรมอื่นๆ ที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว

(10) ต้องการได้รับสวัสดิการเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเป็นสมาชิกกองทุนอื่น

(4) สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

- ก. เป็นผู้ผู้มีภูมิลำเนาที่มีชื่อตามทะเบียนบ้านอยู่ในเขตตำบลหนองแวง โสภพระ
- ข. ผู้สมัครต้องส่งสัจจะวันละ 1 บาท เข้ากองทุนสัจจะฯ เป็นรายเดือน สามเดือน หกเดือน และหนึ่งปี อย่างต่อเนื่อง
- ค. ผู้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนจะต้องชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้าให้กับกองทุน รายละ 10 บาท ค่าธรรมเนียมแรกเข้านี้สมาชิกจะเรียกคืนไม่ได้
- ง. สมาชิกกองทุนจะต้องชำระค่าธรรมเนียมในการทำสมุดเล่มใหม่ให้กับกองทุน เล่มละ 10 บาท ในกรณีสมุดประจำตัวสมาชิกสูญหาย/ชำรุด ค่าธรรมเนียมนี้ให้ถือเป็นรายได้ของกองทุนสมาชิกจะเรียกคืนไม่ได้
- จ. ขาดการส่งเงินสัจจะติดต่อกันเกิน 60 วัน สมาชิกจะขาดจากสมาชิกภาพกองทุนสัจจะฯ และไม่มีสิทธิเรียกเงินสัจจะสวัสดิการคืนจากกองทุน
- ฉ. กรณีขาดส่งเงินสัจจะไม่เกิน 60 วัน สมาชิกจะต้องเสียค่าปรับคนละ 5 บาท ต่อเดือน
- ช. สมาชิกลาออก กองทุนจะคืนเงินสัจจะตามจำนวนที่ส่งในกรณีที่สมาชิกไม่เคยได้รับสวัสดิการใดๆ จากกองทุน หากสมาชิกเคยได้รับสวัสดิการจากกองทุนแล้วไม่ว่ากรณีใด กองทุนจะคืนเงินให้ 20 % ของเงินสัจจะที่ส่ง
- ช. การสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสัจจะฯ ไม่มีการกำหนดอายุ และไม่มีการตรวจโรคประจำตัว
- ฉ. สมาชิกทุกคนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นต่อกองทุน มีสิทธิตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ มีสิทธิได้รับสวัสดิการทั้งหมดที่กองทุนจัดขึ้น มีสิทธิเข้าร่วมประชุมใหญ่ที่กองทุนจัดขึ้นทั้งสมัยสามัญและวิสามัญ มีสิทธิเสนอชื่อเป็นกรรมการกองทุน

ตารางที่ 7 สรุปจำนวนสมาชิกที่รับสวัสดิการ และสิ้นสมาชิกภาพ

หมู่	กลอดบุตร	นอน รพ.	เสียชีวิต	สิ้นสภาพ	จำนวนรวม
1	0	12	8	8	28
2	4	28	8	2	42
3	2	33	7	15	57
4	0	8	3	0	11
5	4	4	0	3	11
6	1	2	1	5	9
7	5	15	5	0	25
8	0	8	1	8	17
9	0	1	1	2	4
10	9	8	3	0	20
11	2	13	3	0	18
12	3	15	4	2	24
13	4	8	4	29	45
14	0	2	3	3	8
รวม	34	157	51	77	319

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ, 2552

สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกองทุน ได้แก่ การเสนอปัญหาหรือความต้องการ เพื่อให้กองทุนนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้นได้ การเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน การตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการอยู่เสมอ เป็นต้น นอกจากนี้ สมาชิกยังมีความรับผิดชอบในการออมเงิน ส่งเงินออมทุกเดือน นอกจากนี้สมาชิกยังมีส่วนสำคัญในการชักชวนให้คนในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุน ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนด้วย

(5) การบริหารจัดการเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน

การบริหารจัดการเงินของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับความเพียงพอของเงินที่จะใช้สำหรับจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับสมาชิกเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะไม่นำเงินกองทุนไปลงทุนจนกว่ากองทุนจะมีเงินทุนสำรองเพียงพอที่จะใช้สำหรับจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับสมาชิก โดยกองทุนสวัสดิการ

สวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระใช้รูปแบบการเงินแบบการกำหนดกรอบวงเงินที่จะใช้ในการจัดสวัสดิการแต่ละประเภทเพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

การบริหารจัดการเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ การดำเนินงานได้เป็นไปตามเจตนารมณ์และความเห็นชอบจากสมาชิกกองทุน มีรายรับทั้งหมดของกองทุน ณ ธันวาคม 2552 รวมทั้งหมด จำนวน 1,177,925.18 บาท แยกเป็นดังนี้

- (1) การอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเงิน 200,000 บาท
- (2) ดอกเบี้ยธนาคาร เป็นเงิน 7,210.18 บาท
- (3) เงินสัจจะพนักงาน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเงิน 1,469 บาท

ตารางที่ 8 แสดงรายรับเงินสัจจะของกองทุนแต่ละหมู่บ้าน

หมู่	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	รวม
1	820	8,229	22,548	26,037	57,634
2	2,501	36,066	53,430	74,053	166,050
3	2,091	30,260	55,552	75,329	163,232
4	574	18,479	23,598	28,904	71,555
5	1,066	6,311	7,465	10,377	25,219
6	1,681	17,522	22,212	26,421	67,836
7	820	10,912	17,923	19,746	49,401
8	1,476	16,461	17,413	14,073	49,423
9	533	6,673	9,898	18,007	35,111
10	482	11,072	10,233	9,750	31,537
11	1,025	16,210	24,153	38,528	79,970
12	2,214	28,018	30,403	27,018	87,653
13	2,624	17,370	18,125	21,694	59,813
14	492	9,837	5,632	8,851	24,812
รวม					969,246
งบดุลคงเหลือปัจจุบัน จำนวน 748,996.18 บาท					

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ, 2552

ในการจัดสวัสดิการ โดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ มีแหล่งที่มาของแหล่งรายได้กองทุน ดังนี้

- ก. ทูนที่ได้จากการออมวันละ 1 บาท ของสมาชิก
- ข. ทูนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชน
- ค. เงินอุดหนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น
- ง. ทูนอุดหนุนจากต่างประเทศหรือองค์กรระหว่างประเทศ
- จ. ทูนหรือทรัพย์สินที่ตกเป็นของกองทุน หรือที่กองทุนได้รับตามกฎหมายหรือ

โดย นิติกรรมอื่น

- ฉ. ดอกผลที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สิน

การบริหารการจัดการกองทุน ได้มีการจ่ายสวัสดิการการเกิด เจ็บป่วย การตาย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของกองทุน ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนทั้งสิ้น 264,281 บาท ดังนั้น การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การจัดหาผลประโยชน์และการบริหารจัดการกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบของกองทุนหรือตามที่คณะกรรมการบริหารกองทุนกำหนด

ระบบเอกสาร เป็นระบบหนึ่งในการบริหารกองทุนที่สำคัญ โดยเอกสารสำคัญที่มีการจัดเก็บในปัจจุบัน ประกอบด้วย

- ก. เอกสารการเงิน ได้แก่ ใบสำคัญรายรับ-รายจ่ายเงิน ของกองทุนที่จัดทำขึ้นเองถือว่ามีรายละเอียดครบถ้วนและเป็นสากล

- ข. เอกสารทางการบัญชีมีการจัดทำบัญชีรับจ่ายรายวัน บัญชีแยกประเภทแต่ยังมีการทำงานบุคคล

- ค. ฐานข้อมูล เช่น ข้อมูลสมาชิก (รายชื่อ/วัน เดือน ปีเกิด/วันสมัครเข้าเป็นสมาชิก/ที่อยู่) ข้อมูลรายละเอียดการเงิน ถูกจัดเป็นสมุดเอกสารสมุดบัญชี เนื่องจากเจ้าพนักงานพัฒนาชุมชนที่ได้รับดำเนินการยังไม่มี ความชำนาญด้านคอมพิวเตอร์

ทั้งนี้การลงนามเบิกจ่ายเงินผ่านธนาคารให้เป็นอำนาจของประธานกรรมการกองทุน รองประธานกรรมการกองทุน เลขานุการกองทุน เภรัญญิกกองทุน ที่ผ่านความเห็นชอบมากกว่ากึ่งหนึ่งของการประชุมคณะกรรมการกองทุน

นอกจากนี้ระบบค่าตอบแทน เป็นหนึ่งงานบริหารที่สำคัญ ปัจจุบันกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนจ่ายค่าตอบแทนให้กรรมการที่เป็นเหรัญญิกและผู้ช่วยฯคนละ 50 บาทต่อการไปเบิกเงิน 1 ครั้ง (รวม 100 บาท) ส่วนกรรมการที่ทำหน้าที่อื่นๆ ยังไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน เช่น การนำฝากเงิน จะไปฝากกับเจ้าหน้าที่ อบต. ที่เข้าไปติดต่อกองงานในอำเภอ การมอบสวัสดิการให้สมาชิกให้ถือเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครอง (กำนัน) และฝ่ายบริหาร (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) ที่

ต้องบริการประชาชนอยู่แล้ว กรรมการผู้จัดทำเอกสารและบัญชี ให้นักพัฒนาชุมชนและเจ้าพนักงานชุมชนช่วยดำเนินการ และการประชุมคณะกรรมการกองทุนฯ ให้ถือเป็นการเสียสละ เนื่องจากกองทุนยังไม่มีเงินมากนัก

สำหรับในส่วนรายจ่ายสามารถสรุปงบรายจ่ายทั้งหมดของกองทุน ณ ธันวาคม 2552 รวมทั้งหมด จำนวน 428,929 บาท จำแนกรายละเอียดเป็นดังนี้

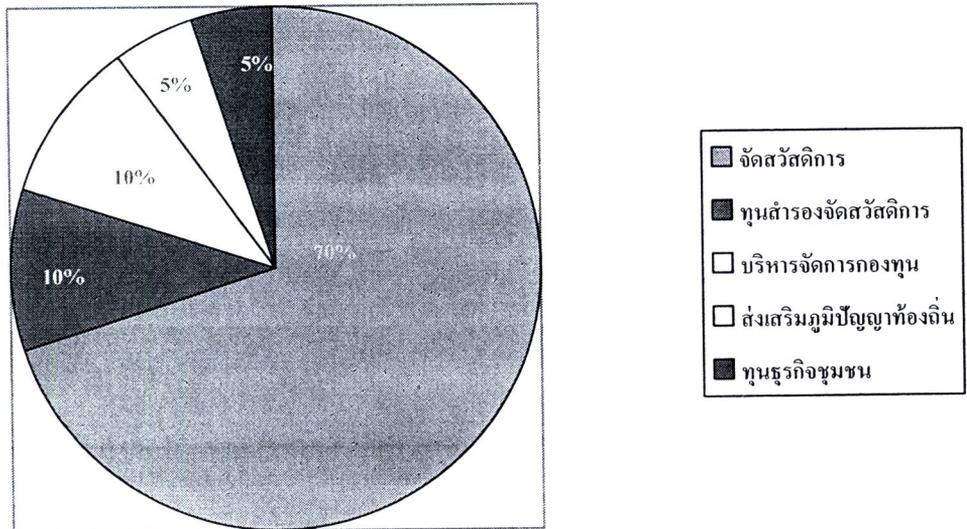
ก. จ่ายค่าตอบแทนกรรมการ	เป็นเงิน 51,600 บาท
ข. ค่าใช้จ่ายทั่วไป	เป็นเงิน 24,414 บาท
ค. สนับสนุนบุญคุณสถาน	เป็นเงิน 7,000 บาท
ง. จ่ายสวัสดิการให้สมาชิก	เป็นเงิน 345,915 บาท

ตารางที่ 9 สรุปการจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกแยกแต่ละหมู่บ้าน

หมู่	นอน รพ.	คลอดบุตร	เสียชีวิต	สมาชิกลาออก	รวม
1	5,900	0	36,000	0	41,900
2	14,000	3,700	36,300	239	54,239
3	17,500	1,500	34,000	7,439	60,439
4	2,400	0	9,030	0	11,430
5	1,700	4,100	0	2,004	7,804
6	2,700	700	3,070	1,040	7,510
7	5,100	3,600	20,060	0	28,760
8	5,600	0	3,000	1,307	9,907
9	400	0	10,000	976	11,376
10	3,600	6,500	9,092	150	19,342
11	5,700	1,400	18,000	92	25,192
12	7,200	2,400	14,021	153	23,774
13	3,300	3,700	26,000	1,798	34,798
14	500	0	8,000	944	9,444
รวม	345,915				

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภพระ, 2552

นอกจากนี้ รายจ่ายกองทุนและการจัดสวัสดิการ โดยชุมชน มีการแบ่งเป็น สัดส่วนด้านต่างๆ ดังภาพ ดังนี้

ภาพที่ 6 สัดส่วนรายจ่ายของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ

- (1) จ่ายสวัสดิการชุมชนตามระเบียบกองทุนให้กับสมาชิกร้อยละ 70 ของเงินทุนทั้งหมด
- (2) ทุนสำรองของกองทุนสัจจะสวัสดิการร้อยละ 10 ของเงินทุนทั้งหมด
- (3) ทุนบริหารจัดการกองทุนร้อยละ 10 ของเงินทุนทั้งหมด
- (4) ทุนส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมร้อยละ 5 ของเงินทุนทั้งหมด ดังเช่น การเชื่อมโยงงานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลกิจกรรมอื่นๆ เช่น “บุญกุ่มข้าวใหญ่” ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงเห็นความสำคัญให้การสนับสนุนแก่สมาชิกในระดับหมู่บ้านในการจัดบุญดังกล่าว หมู่บ้านละ 500 บาท เนื่องจากบุญกุ่มข้าวใหญ่เป็น 1 ใน บุญฮีต 12 คอง 14 ของอีสาน โดยวัตถุประสงค์ของการทำบุญนี้เพื่อเชื่อมโยงกับการที่ตำบลหนองแวง โสภพระมีการจัดตั้ง “กองทุนข้าวเปลือก” มาช่วยเหลือชาวบ้านยากจน มีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวของชาวบ้าน บางครัวเรือนก็ไม่มีเงิน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับกองทุนสวัสดิการจึงให้การสนับสนุน ดังนั้น และเสนอรูปแบบกองทุนข้าวเปลือก เป็นการ “สู้ขวัญข้าวเอาบุญคุณถาน” โดยชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะนำข้าวมาสมทบกัน บางครัวเรือนใช้วิธีสมทบเงิน ครั้งละ 120-140 บาท เป็นการให้สวัสดิการอีกรูปแบบหนึ่งในระดับพื้นที่ เป็นต้น จากการ

ก่อตั้งกองทุนข้าวเปลือก ซึ่งได้ดำเนินการมา 2 ปี แล้วได้ช่วยเหลือชาวบ้านยากจนในตำบล ให้มีพันธุ์ข้าวเพาะปลูกและเป็นการให้กำลังใจชาวนา ดังนั้นกองทุนข้าวเปลือกเหมือนกับกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือคนชุมชน และมีแนวการขยายสู่การสนับสนุนกิจกรรมประเพณีอื่นๆ

(5) ทุนธุรกิจชุมชนที่ได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการและได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกกองทุนสัจจะสวัสดิการ โดยผ่านที่ประชุมใหญ่ร้อยละ 5 ของเงินทุนทั้งหมด

(6) ทุนส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการครอบครัว อปพร. ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิก สนับสนุนกองทุนส่วนหนึ่งที่ได้รับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ไปจัดตั้งกองทุนสวัสดิการครอบครัว อปพร.

นอกจากการจัดกองทุนสวัสดิการช่วยสมาชิกและงานวัฒนธรรมแล้ว แกนนำสวัสดิการและสมาชิกยังเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การจัดกิจกรรมครอบครัวต้นแบบ การจัดกิจกรรมฟื้นฟูการผลิต การจัดกิจกรรมแม่ดูแลลูก การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน และยังเชื่อมโยงสภาองค์กรชุมชน สภาท้องที่ สภาท้องถิ่นให้มาร่วมกันในการพัฒนา

สำหรับการบริหารกองทุน ในส่วนด้านการประชาสัมพันธ์กองทุนฯ คณะกรรมการเน้นการสร้างความรู้เรื่องแนวคิด หลักการ ระเบียบสวัสดิการที่จะได้รับ และผลจากการดำเนินการของกองทุนฯ โดยมีกลุ่มเป้าหมายการประชาสัมพันธ์เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มสมาชิก (2) กลุ่มชาวบ้าน (3) กลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงานและกลุ่มที่สนใจในพื้นที่อื่น ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์และสื่อที่ใช้แตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มสมาชิกและกลุ่มชาวบ้านใช้การประชาสัมพันธ์โดยการจัดเวทีตามหมู่บ้านต่างๆ การประกาศผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน การประชุมในโรงเรียน และการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำหรือกรรมการในโอกาสต่างๆ เช่น การไปมอบเงินสวัสดิการ การประชุมในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่มาศึกษาดูงานและกลุ่มที่สนใจ ทำโดยการนำเสนอประกอบสื่อ Power Point/การรับเชิญไปเป็นวิทยากร และการเผยแพร่ผ่านสื่อ VCD

4.3 การให้สวัสดิการชุมชนกับสมาชิกกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน

ในการกำหนดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระที่ผ่านมานั้น ตำบลหนองแวง โสภพระ มีกองทุนฌาปนกิจศพช่วยเหลือผู้เสียชีวิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถสนองความต้องการและความจำเป็นในการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้ เมื่อชุมชนได้มีการจัดทำกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนขึ้นมา โดยอาศัยฐานของชุมชน เช่น ระบบสังคมที่เป็นแบบเครือญาติ เป็นต้น โดยให้ความสำคัญกับรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีความเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และดูแลกันไ้มากกว่า

ในช่วงแรกๆ ทางกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนจะให้สวัสดิการสมาชิกเพียง 3 เรื่อง ได้แก่ สวัสดิการเกิดรับขวัญลูก สวัสดิการเจ็บนอน และสวัสดิการตาย ซึ่งพิจารณาความเพียงพอของเงินกองทุนเป็นสำคัญ รวมถึงจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในการจัดสวัสดิการให้สามารถดูแลสมาชิกได้ครอบคลุมวิถีชีวิตมากขึ้น หากเมื่อกองทุนมีกำลังพอที่จะดำเนินการจัดสวัสดิการได้เพิ่มขึ้น ก็สามารถพิจารณาปรับเปลี่ยนได้ในภายหลัง ตามความต้องการของสมาชิกและความเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุน ดังนั้น การให้สวัสดิการของกองทุนสวัสดิการตำบลหนองแวงโสภพระ จึงสามารถดำเนินการ 4 เรื่องก่อน คือ

(1) **สวัสดิการการเกิด** เป็นสมาชิกและส่งสัจจะครบ 90 วัน เริ่มได้รับการคุ้มครองสวัสดิการ คลอดลูกแม่นอนโรงพยาบาลให้คืนละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 5 คืน/คน และให้ลูก 500 บาท

สวัสดิการเกิด เป็นสวัสดิการที่กองทุนจัดให้กับสมาชิกที่คลอดบุตรใหม่ โดยจัดสวัสดิการใน 2 เรื่อง คือ การรับขวัญเด็กเกิดใหม่ ถือว่าเป็นเงินขวัญถุงต้อนรับสมาชิกใหม่ และสวัสดิการให้กับแม่ที่คลอดบุตรเพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย และการสูญเสียรายได้ระหว่างที่นอนพักรักษาอยู่ที่โรงพยาบาล การเบิกเงินสวัสดิการ ให้สมาชิคนำหลักฐานประกอบด้วย สูติบัตร และใบรับรองแพทย์ ยื่นกับคณะกรรมการกองทุนประจำหมู่บ้านหรือเหรียญก เมื่อคณะกรรมการกองทุนตรวจสอบเอกสารหลักฐาน และพิจารณาเห็นชอบแล้ว คณะกรรมการประจำหมู่บ้านจะนำเงินสวัสดิการไปมอบให้กับสมาชิก หรือสมาชิกหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกจะมารับเงินสวัสดิการที่เหรียญกด้วยตนเอง

(2) **สวัสดิการการเจ็บ** จัดสวัสดิการเยี่ยมไข้ กรณีนอน โรงพยาบาล โดยจะต้องเป็นสมาชิกและส่งสัจจะครบ 90 วัน เริ่มได้รับการคุ้มครองสวัสดิการ เจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลได้รับคืนละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 คืน/คน

สวัสดิการเจ็บป่วย เป็นสวัสดิการที่กองทุนจัดให้กับสมาชิก เพื่อต้องการช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าเดินทาง ที่สมาชิกในครอบครัวต้องใช้เดินทางไปเยี่ยมไข้/เฝ้าไข้ รวมถึงเป็นการช่วยให้สมาชิกมีเงินใช้จ่ายระหว่างที่ไม่สามารถทำงานได้ เพราะต้องนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล โดยจะจ่ายสวัสดิการตามจำนวนคืนที่นอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล คืนละ 100 บาท

(3) **สวัสดิการการตาย (ฌาปนกิจ)** เป็นสวัสดิการที่ช่วยสมทบค่าทำศพแก่สมาชิกที่เสียชีวิต เพราะเมื่อเสียชีวิตต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นค่าโลงศพ ค่าอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน เงินทำบุญพระ ค่าเครื่องเสียง ค่าไฟ และอื่นๆ อีกมากมาย เงินสวัสดิการในส่วนนี้จะช่วยแบ่งเบาภาระแก่ครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิตแล้ว จะช่วยตามระเบียบของกองทุน การเบิกเงินสวัสดิการให้บุคคลที่สมาชิกระบุให้เป็นผู้รับผลประโยชน์ นำหลักฐาน คือ มรณบัตร ยื่นกับ

คณะกรรมการกองทุนประจำหมู่บ้านเมื่อคณะกรรมการกองทุนตรวจสอบเอกสารหลักฐาน และพิจารณาเห็นชอบแล้ว คณะกรรมการประจำหมู่บ้านหรือคณะกรรมการกองทุนจะนำเงินสวัสดิการไปมอบให้ในวันฉาปนกิจศพ

สวัสดิการตาย เป็นสวัสดิการที่สมาชิกให้ความสนใจ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ทำให้มีผู้สูงอายุมาสมัครเป็นสมาชิกเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นการสร้างหลักประกันว่าเมื่อตนเสียชีวิตแล้วจะมีเงินใช้จ่ายในการจัดงานศพ ซึ่งเป็นหลักประกันว่าลูกหลานจะไม่เดือดร้อนเมื่อเสียชีวิต

- ส่งเงินสัจจะครบ 90 - 180 วัน	ได้ค่าทำศพ	3,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 1 ปี หรือ 365 วัน	ได้ค่าทำศพ	6,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 2 ปี หรือ 730 วัน	ได้ค่าทำศพ	8,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 3 ปี หรือ 1,095 วัน	ได้ค่าทำศพ	10,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 4 ปี หรือ 1,460 วัน	ได้ค่าทำศพ	12,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 5 ปี หรือ 1,825 วัน	ได้ค่าทำศพ	15,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 10 ปี หรือ 3,650 วัน	ได้ค่าทำศพ	20,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะครบ 15 ปี หรือ 5,475 วัน	ได้ค่าทำศพ	30,000 บาท
- ส่งเงินสัจจะเกิน 15 ปีขึ้นไป	ได้ค่าทำศพ	30,000 บาท

(4) - **สวัสดิการการแก่ (บำนาญผู้สูงอายุ)** เป็นสวัสดิการที่จัดให้กับสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อให้สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งบางรายไม่มีรายได้ เพราะไม่มีงานทำ หรือไม่สามารถทำงานได้ หรือมีรายได้แต่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ให้มีเงินจ่ายในแต่ละเดือน ช่วยให้สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ลำบากมากนัก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานดูแล โดยการจัดสวัสดิการบำนาญผู้สูงอายุจะจัดตามระเบียบของกองทุน ดังที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ปัจจุบันกองทุนยังไม่มีการจ่ายเงินบำนาญให้กับผู้สูงอายุ เพราะยังไม่มีสมาชิกคนใดที่เป็นสมาชิกครบ 15 ปี ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงสวัสดิการบำนาญผู้สูงอายุ

ส่งสัจจะ ครบ กำหนด (ปี)	สมมติ ช่วงอายุ (ปี)	การส่งเงินสัจจะสวัสดิการ			การรับบำนาญ	
		วันละบาท	1 ปี (บาท)	ส่งจนครบ เวลาสัจจะ (บาท)	เดือนละ (บาท)	1 ปี รับบำนาญ (บาท)
		1	365	3,650	200	2,400
15	45 - 60	”	”	5,475	300	3,600
20	40 - 60	”	”	7,300	400	4,800
25	35 - 60	”	”	9,125	500	6,000
30	30 - 60	”	”	10,950	600	7,200
35	25 - 60	”	”	12,775	700	8,400
40	20 - 60	”	”	14,600	800	9,600
45	15 - 60	”	”	16,425	900	10,800
50	10 - 60	”	”	18,250	1,000	12,000
55	5 - 60	”	”	20,075	1,100	13,200
60	1 - 60	”	”	21,900	1,200	14,400

กรณีผู้สมัครมีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จะได้รับบำนาญเมื่อเป็นสมาชิกและส่งสัจจะครบ 10 ปี ตามเกณฑ์ขั้นต่ำ

ในการขอรับสวัสดิการชุมชน มีหลักฐานประกอบในการยื่นคำร้องขอรับเงินสวัสดิการชุมชน มีดังนี้

- ก. สำเนาใบสูติบัตร หรือสำเนาใบมรณบัตร
- ข. ใบรับรองแพทย์โรงพยาบาลของรัฐหรือเอกชนทุกแห่งที่สมาชิกนอนพักรักษาตัว
- ค. สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือสำเนาทะเบียนบ้านผู้เป็นสมาชิกกองทุนและผู้รับผลประโยชน์
- ง. สมุดคู่มือสัจจะสวัสดิการชุมชนของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ
- จ. เอกสารสำคัญอื่นๆ

ในการได้รับเงื่อนไขและสิทธิประโยชน์ที่สมาชิกกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนจะได้รับการคุ้มครอง และรับเงินสวัสดิการนั้นให้เป็นไปตามระเบียบ การขอรับสวัสดิการชุมชนให้สมาชิกกองทุนหรือผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในใบสมัครหรือกรรมการกองทุนประจำหมู่บ้านเป็นผู้ทำการแทนขอรับสวัสดิการจากกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน สมาชิกที่มีสิทธิได้รับสวัสดิการชุมชนจากกองทุนหรือผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในใบสมัคร สามารถติดต่อขอรับเงินสวัสดิการชุมชนจากกองทุนได้ภายในระยะเวลา 180 วัน หลังจากวันสุดท้ายที่นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล หรือวันเสียชีวิตที่ระบุในใบมรณบัตร หรือวันเกิดที่ระบุในใบสูติบัตร แต่ถ้าหากสมาชิกหรือผู้รับผลประโยชน์ไม่มารับสวัสดิการภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ถือว่าเงินสวัสดิการนั้นตกเป็นรายได้ของกองทุน

หากการขอรับสวัสดิการของสมาชิกกองทุนหรือผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในใบสมัครล่วงเลยห้วงระยะเวลาหนึ่งปีของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนไปแล้วนั้น สมาชิกกองทุนหรือผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในใบสมัครไม่สามารถขอรับสวัสดิการชุมชนของปีที่ผ่านมาย้อนหลัง ให้ถือว่าเป็นการขอรับสวัสดิการชุมชนของปีถัดไป

ห้วงระยะเวลาหนึ่งปีของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนนับตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม ถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน ของปีถัดไป และหากสมาชิกลาออกหรือขาดจากการเป็นสมาชิกกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบ กองทุนจะคืนเงินสัจจะตามจำนวนที่ส่งในกรณีที่สมาชิกไม่เคยได้รับสวัสดิการใดๆจากกองทุน และหากสมาชิกเคยได้รับสวัสดิการจากกองทุนแล้วไม่ว่ากรณีใดกองทุนจะคืนเงินให้ 20 % ของเงินสัจจะที่ส่ง

สรุปว่า ในการจัดสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ จะดำเนินการตามความพร้อมและความสามารถในการจ่ายของกองทุน และมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม พิจารณาจากความต้องการของสมาชิกและความเห็นชอบของกรรมการกองทุน ซึ่งในการดำเนินงานจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกนั้น กองทุนจะมีการดำเนินงานให้สอดคล้องบริบทของพื้นที่ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และยังสอดคล้องกับนโยบายและแผนงานพัฒนาฯ ของหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้มีการทำงานที่ประสานกัน ต่างฝ่ายต่างเกื้อหนุนในแต่ละด้าน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนในด้านข้อมูลแผนพัฒนาของตำบล ส่งเสริมกิจกรรม การดำเนินงานของกองทุน ด้วยการสนับสนุนด้านงบประมาณ การให้ความช่วยเหลือเรื่องข้อมูลชุมชน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน และร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไข เป็นต้น โดยการทำงานของกองทุนนั้นจะมีการเชื่อมโยงการทำงานกับกับกลุ่มอื่นๆ ในตำบล ซึ่งในเบื้องต้นกองทุนจะทำงาน โดยเชื่อมต่อกับกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพ มีการดำเนินงานร่วมกันในส่วนที่สามารถทำร่วมกันได้ เช่น การประชุม ช่วยกันวางแผน ในการพัฒนาชุมชน การร่วมทุนในการจัดกิจกรรม

ชุมชน โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม โดยการเชื่อมโยงงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบล ในกิจกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีบุญกุ่มข้าวใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพที่เป็นธุรกิจชุมชนด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า ในการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุน นอกจากจะทำให้สมาชิกและคนในชุมชนได้รับสวัสดิการตามที่กล่าวมาแล้ว การจัดสวัสดิการยังได้ส่งผลในด้านต่างๆ ตามมาๆ คือ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน การที่สมาชิกนำเงินมาออรวมกัน แล้วนำเงินออกนั้นมาจัดเป็นสวัสดิการเป็นการช่วยเหลือดูแลกันยามเดือดร้อน เป็นการแสดงน้ำใจแม้จำนวนเงินที่ได้รับจากสวัสดิการจะไม่มาก แต่การที่มีตัวแทนไปเยี่ยมไข้ ไปรับขวัญเด็กเกิดใหม่ หรือเป็นเจ้าภาพงานศพ เป็นการให้กำลังใจกันและกัน ซึ่งมีคุณค่าทางใจ อีกทั้งยังให้สมาชิกรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน รู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรีและมั่นใจว่าตนเองจะไม่สร้างความเดือดร้อนกับคนในครอบครัวตนเองเมื่อเจ็บป่วย หรือเสียชีวิตเพราะมีสวัสดิการ และเกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า และทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในตำบลไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือกันยามเดือดร้อน การเยี่ยมให้กำลังใจกัน การลงแขกช่วยงานกัน และที่เห็นได้เด่นชัดคือ การฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาของหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพร และภูมิปัญญาของท้องถิ่นไม่สูญหาย และยังคงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนตำบลด้วย

จากการดำเนินงานของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอลพ จังหัดขอนแก่น ที่ใช้การออมวันละบาทเป็นเครื่องมือเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนมาสร้างระบบสวัสดิการของชุมชนร่วมกัน ไม่ได้ทำกิจกรรมการออมวันละบาทเพียงอย่างเดียว แต่ชุมชนได้มีการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเติบโตและความเข้มแข็งให้กับกองทุนในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมที่ดำเนินการเองภายในกองทุน และเป็นแกนสำคัญในการประสานเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูโครงสร้างที่มีอยู่ของตำบล โครงสร้างคน ครอบครัว โครงสร้างสังคมวัฒนธรรม โครงสร้างทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ว่าชุมชนมีความสามารถและมีศักยภาพในการพัฒนาระบบสวัสดิการของชุมชนที่มากกว่าคำว่าเงิน สวัสดิการที่เบบว่าความมั่นคงของชีวิตและสามารถสรุปได้ว่า สวัสดิการชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

5. กรณีศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านประเพณีวัฒนธรรม “บุญคุณลาน”

ฮีตสิบสองฮัตสิบสองมาจากคำ 2 คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีตมาจากคำว่า จาริต หมายถึง สิ่ง ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งามชาวอีสาน เรียกว่า จาฮีต หรือฮีต สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง 12 เดือนในหนึ่งปีฮีตสิบสอง จึงหมายถึง ประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบทอด กันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปีประเพณีทั้งสิบสองเดือนที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกัน มานั้นล้วนเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กันเพื่อ ความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อความสามัคคีมีความรักใคร่กันของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการ สืบทอดสิ่งที่ดั่งามมาจวบจนปัจจุบัน ประเพณีอีสานส่วนใหญ่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเพณี ภาคอื่นๆ (อาจคล้ายคลึงกับประเพณีของทางภาคเหนือบ้างเพราะมีที่มาค่อนข้างใกล้เคียงกัน) ประเพณีอีสานได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบางประเทศลาว) จึงจะเห็น ได้ว่าประเพณีของชาวอีสานและชาวลาวมีความคล้ายกันเพราะมีที่มาเดียวกันและชาวอีสานและ ชาวลาวก็ไปมาหาสู่กันเป็นประจำยิ่งญาติพี่น้องทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย ฮีตสิบสอง คือ จาริต ประเพณี 12 อย่าง อาจเรียกว่า ประเพณี 12 เดือน ก็ได้ เพราะฮีตแต่ละอย่างกำหนดให้ ปฏิบัติในแต่ละเดือนครบทั้ง 12 เดือน นักปราชญ์โบราณได้วางฮีต12ไว้ดังนี้

(1) เดือนเจียง(เดือนอ้าย) บุญเข้ากรรม บุญเข้ากรรมเป็นกิจกรรมของสงฆ์ เรียกว่า เข้าปริวาสกรรม โดยให้พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องอาบัติ (กระทำความผิด) สังฆทิสเสส ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน แล้วปรับตัวประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระวินัย พิธีเข้าปริวาสกรรมกำหนดไว้ 9 ราตรี กำหนดให้พักอยู่ในสถานที่สงบ ไม่มีคนพลุกพล่าน (อาจเป็น บริเวณวัดก็ได้) โดยมีกุฏิชั่วคราวเป็นหลังๆ พระภิกษุสงฆ์เข้าปริวาสกรรมคราวหนึ่งๆ จะมีจำนวนเท่าใดก็ตาม แต่ต้องบอกอดพระภิกษุสงฆ์จำนวน 4 รูปไว้ก่อนว่าตนเองจะเข้ากรรม และเมื่อถึงเวลาออกกรรมจะมีพระสงฆ์ 20 รูป มารับออกกรรม เรียกว่า สวดอัพภาน แปลว่า รับกลับเข้าพวก พิธีทำบุญเข้ากรรมไม่ถือว่าเป็นการล้างบาป แต่เป็นการพิจารณาตนว่าจะไม่กระทำความผิดอีก ส่วนกิจของชาวพุทธในบุญเข้ากรรมนี้คือ การหาข้าวของเครื่องอุปโภค บริโภคถวายพระ เชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าการทำบุญตักบาตรทั่วไป

(2) เดือนยี่ บุญคุณลาน การทำบุญคุณลาน จะทำเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ในพิธีนี้จะมีการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้านลานข้าว ที่นาและต่อข้าว บริเวณใกล้ลานข้าวถือว่าเป็นสิริมงคล ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ เจ้าของนาจะอยู่เป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาลข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญคุณลานข้าวแล้วชาวบ้านจึงจะขนข้าวใส่ยุ้งและเชิญขวัญข้าวคือ แม่โพสพ ไปยังยุ้งข้าวและทำพิธีสู่ขวัญกับสู่ข้าวแล้ว (ยุ้ง) ข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

(3) เดือนสาม บุญข้าวจี เป็นการทำบุญในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ ชาวบ้านจัดเตรียมข้าวจีแล้วนำไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการฟั่งเทศน์ฉลองข้าวจีและรับพร มูลเหตุที่มีการทำบุญข้าวจี ซึ่งเป็นอาหารที่คนยากจนกินเป็นประจำ ไปถวายพระพุทธเจ้า พลังคิดว่า ขนมนึ่งข้าวจีเป็นเพียงขนมของทาสที่ต่ำต้อยพระพุทธองค์คงไม่ฉัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้จิตใจของนาง จึงทรงฉันนึ่งข้าวจีต่อหน้าทำให้เกิดความปีติใจ ครั้นตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ชาวอีสานจึงได้แบบอย่างในการทำนึ่งข้าวจี ทำบุญข้าวจี ถวายพระมาโดยตลอดจวบจนปัจจุบัน

(4) เดือนสี่ บุญพระเวส (บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ) คำนี้ออกเสียงว่า พระเวศ เป็นสำเนียงของชาวอีสานที่มาจากคำว่า พระเวส ซึ่งหมายถึง พระเวสสันดร การทำบุญพระเวสเป็นการทำบุญและฟั่งเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดก หรือเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดร ผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ด้วยการให้ทานหรือทานบารมีในชาติสุดท้ายก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุญพระเวสเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน นิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟั่งเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียว อานิสงส์จะคลบบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นยุคแห่งความสุข ความสมบูรณ์ตามพุทธคติที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล

(5) เดือนห้า บุญสงกรานต์ (บุญสงกรานต์) เป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณ นิยมทำในเดือนห้าเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนถึงวันที่ 15 เมษายน คำว่า สงกรานต์ เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในที่นี้หมายถึง พระอาทิตย์ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่งเป็นเดือนที่เริ่มต้นปีใหม่ การทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสงกรานต์พระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ นอกจากนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรก่อพระเจดีย์ทรายและมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานนานตลอดทั้ง 3 วัน

(6) เดือนหก บุญบั้งไฟ บุญบั้งไฟเป็นงานสำคัญของชาวอีสานก่อนลงมือทำนา ด้วยความเชื่อว่าเป็นการขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ในงานจะมีการแห่บั้งไฟ และจุดบั้งไฟเพราะเชื่อว่าเป็นการส่งสัญญาณขึ้นไปบอกพญาแถนให้ส่งน้ำฝนลงมา ระหว่างที่มีการจุดบั้งไฟชาวบ้านจะมีการเซิ้งอย่างสนุกสนาน การทำบุญบั้งไฟนับเป็นการชุมนุมที่สำคัญของคนในท้องถิ่นที่มาร่วมงานบุญกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ มีการนำสัญลักษณ์ทางเพศมาล้อเลียนในขบวนแห่บั้งไฟ โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องหยาบคาย การทำบุญบั้งไฟนี้บางที่จะตรงกับประเพณีบุญวันวิสาขบูชาด้วย

(7) เดือนเจ็ด บุญข้าสระ (บุญชำระ) เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง เป็นการปิดเป่าความชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้าน

ชาวบ้านจะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยเป็นการทำความสะอาดครั้งใหญ่ในรอบปี สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้ขจัดออกไป เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้าน มูลเหตุที่มีการทำบุญช่าชะเนื่องมาจากสมัยพุทธกาลมีโรคห่า (อหิวาตกโรค) ระบาดมีผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมากที่เมืองไพศาลี พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จมาโปรดทำให้เกิดฝนห่าใหญ่มาชำระบ้านเมือง มีการสวดปัดรังควานและประพรมน้ำมนต์ตามหมู่บ้าน และแก่ชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลนอกจากทำบุญช่าชะแล้วยังมีการทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเมือง ผีป่า ผีตาแฮก (ผีประจำไร่นา) และเช่นสรวงหลักเมือง เพื่อเป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข

(8) เดือนแปด บุญเข้าพรรษา การเข้าพรรษาเป็นกิจของภิกษุสามเณรที่จะต้องอยู่เป็นประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอด 3 เดือน กำหนดเอาตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรไปพักแรมที่อื่น การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทางศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับภาคอื่นๆ ในประเทศไทย ในพิธีจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการฟังธรรมเทศนา ชาวบ้านจะหล่อเทียนขนาดใหญ่ถวายวัดเป็นพุทธบูชาและเก็บไว้ตลอดพรรษา การทำเทียนถวายวัดในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา มีความเชื่อแต่โบราณว่า หากใครทำเทียนไปถวายวัด เมื่อเกิดชาติใหม่ ผู้นั้นจะได้สวยงาม หากมิได้ขึ้นสวรรค์แต่เกิดบนโลกมนุษย์ผู้นั้นจะมีความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไหวพริบเป็นเลิศ ประจุแสงเทียนอันสว่างไสว

(9) เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะทำข้าวปลาอาหารคาวหวานพร้อมหมากพลูตั้งแต่เช้ามีดห่อใส่ใบตอง เรียกว่า ข้าวประดับดิน นำไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในบริเวณวัด เพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นมากิน เพราะเชื่อว่าในช่วงเดือนเก้าผู้ที่ล่วงลับแล้วจะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวได้ ในพิธีบุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านจะวางข้าวประดับดินไว้พร้อมจุดเทียนบอกกล่าวให้มารับเอาอาหารและส่วนบุญนี้ จากนั้นชาวบ้านจะเอาอาหารไปทำบุญตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุสามเณร สมาทานศีล ฟังเทศน์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

(10) เดือนสิบ บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยมีการทำสลากให้พระจับ เพื่อที่จะได้ถวายของตามสลากนั้น เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากพิธีในเดือนเก้า เพราะถือว่าเป็นการทำบุญส่งล่วงลับไปแล้วที่ได้ออกมาท่องเที่ยว ให้กลับสู่แดนของตน ในเดือนสิบนี้ชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากไปวางไว้บริเวณวัดพร้อมจุดเทียนและบอกให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมารับอาหารและผลบุญที่อุทิศให้

(11) เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา จัดทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นการทำบุญที่สืบเนื่องมาจากบุญเข้าพรรษาในเดือนแปด ที่พระภิกษุสามเณรได้เข้าพรรษาเป็นเวลานานถึง 3 เดือน ดังนั้น ในวันที่ครบกำหนดพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะมารวมกันทำพิธีออกวัสสาปวารณา วันนี้

เป็นวันที่ภิกษุสามเณรมีโอกาสมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพรียงกันที่วัด ชาวบ้านถือว่าเป็นวันสำคัญ และเป็นระยะที่ชาวบ้านหมกการะในการทำนาไร้อากาศในช่วงนี้จะเย็นสบายจึงถือโอกาสมาร่วมกันทำบุญ มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการกวาดข้าวทิพย์ถวาย รับศีล สวดมนต์ฟังเทศน์และถวายผ้าจำนำพรรษา ตอนค่ำจะมีการจุดประทีปโคมไฟในบริเวณวัดและหน้าบ้าน บางท้องถิ่นอยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำจะมีการไหลเรือไฟ (ล่องเรือไฟ) เพื่อเป็นการบูชาการวะแม่คงคา บางแห่งมีการแข่งเรือยาวเพื่อความสนุกสนานและสามัคคีร่วมกันในงานอีกด้วย

(12) เดือนสิบสอง บุญกฐิน เป็นการถวายผ้าจีวรแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ 3 เดือน งานบุญนี้มีระยะเวลาทำตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มูลเหตุที่มีการทำบุญกฐินนั้น มีเรื่องเล่าว่า มีพระภิกษุจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างการเดินทางนั้นยังเป็นช่วงหน้าฝนและระยะทางไกลจึงทำให้ผ้าจีวรของพระภิกษุเหล่านั้นเปียกน้ำปรอะเปื้อนโคลนไม่สามารถหาผ้าผลัดเปลี่ยนได้ พระพุทธเจ้าได้เห็นถึงความยากลำบากนั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้เป็นเวลาหนึ่งเดือนหลังออกพรรษาชาวบ้านจึงได้จัดผ้าจีวรนำมาถวายพระภิกษุในช่วงเวลาดังกล่าว จนกลายเป็นประเพณีทำบุญกฐินมาจวบจนปัจจุบัน ก่อนการทำกฐินเจ้าภาพจะต้องจองวัดและกำหนดวันทอดกฐินล่วงหน้า เตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมอัฐบริวารและเครื่องไทยทาน มีการบอกบุญแก่ญาติมิตร ตอนเช้าในพิธีจะแห่ขบวนกฐินเพื่อนำไปทอดที่วัดและแห่กฐินเวียนประทักษิณรอบอุโบสถ 3 รอบ จึงทำพิธีถวายผ้ากฐินจากปูยฝ้ายจนสามารถนำไปทอดให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาเริ่มทำเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าอย่างอื่น

บุญกฐนลาน เป็นการทำบุญเพื่อรับขวัญข้าว เมื่อถึงเดือนยี่ หรือเดือนที่ 1 คือเดือนมกราคมของทุกปี หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านจะขนเอามัดรวงข้าวที่เกี่ยวข้องเสร็จแล้ว นั้นไปกองรวมกันไว้ที่ลานเก็บข้าวด้วยความเชื่อว่าข้าวนั้นเป็นพืชเลี้ยงชีวิตที่มีเทพารักษ์ เทพองค์นั้นมีนามว่า “แม่โพสพ” ซึ่งเป็นขวัญข้าวที่เลี้ยงมนุษย์มา การทำบุญมีพระสวดมนต์เย็น ฉันทน์เข้าเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้วก็ทำพิธีสู่ขวัญข้าว และผูกข้อต่อแขนกันในหมู่ชาวบ้านผู้ร่วมพิธี

มูลเหตุที่ทำ เนื่องจากชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จะหาบฟ่อนข้าวมารวมกันไว้ที่ลานนวดข้าว แล้วนำมาวางกองเรียงกันให้สูงขึ้นเรียกกฐนลานชาวนาที่ทำนาได้ผล เมื่อต้องการจะทำบุญบ๋าเพื่ออุทิศให้ทานก็จะจัดขึ้นที่ลานเป็นสถานที่ทำบุญทำทาน โดยมีญาติพี่น้องมาทำบุญนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ปะพรมน้ำมนต์ ซึ่งด้วยสายสิญจน์ รอบกองข้าว เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้วถวายอาหารบิณฑบาตเสร็จแล้วจึงเลี้ยงคนที่มาในงาน

มีเรื่องเล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ มีชาวบ้านสองพี่น้องทำนาร่วมกัน เมื่อข้าวเป็นน้ามน้องชายอยากทำข้าวมธุปายาส ถวายแด่พระสงฆ์มีพระกัสสปะเป็นประธานชวนพี่ชาย แต่พี่ชายไม่ยอมจึงแบ่งนากันทำ พอน้องได้กรรมสิทธิ์ในทีนาแล้ว ก็เอาข้าวในนาของตนทำ

ทานถึง 9 ครั้ง คือเวลาข้าวเป็นน้ำนม 1 ครั้งเป็นข้าวม่า 1 ครั้ง เก็บเกี่ยวข้าว 1 ครั้ง จักตอกมัดหนึ่งครั้ง มัดฟ่อนครั้งหนึ่ง กองในลานครั้งหนึ่ง ทำเป็นลอมครั้งหนึ่ง เวลาฟาดครั้งหนึ่ง ขนใส่ยุ้งฉาง การ ถวายทานทุกครั้ง น้องชายปรารถนาเป็นพระอรหันต์ ครั้นมาถึงศาสนาพระโคตมน้องชายได้เกิด เป็นพราหมณ์ นามว่า โกลุฑัญญะได้ออกบวชเป็นพระภิกษุองค์แรก ได้สำเร็จพระอรหันต์เป็นองค์แรก ได้รับฐานันดรศักดิ์ที่รัตตัญญู ส่วนพี่ชายได้ถวายข้าวในนาข้าวเพียงครั้งเดียวคือในเวลาทำนาแล้ว ตั้งปณิธานขอให้สำเร็จเป็นอริยบุคคล

ครั้นมาถึงศาสนาพระโคตมได้มาเกิดเป็นสุภทัตตปริพาชกบวชในพระพุทธศาสนา แต่ไม่มี โอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ดับขันธปรินิพพาน ได้เข้าไปทูลถามความสงสัยกับพระองค์ ภายในม่าน เวลาจนเทศน์ได้สำเร็จเป็นอนาคามีเป็นอริยบุคคลองค์สุดท้าย เพราะถวายข้าวเป็นทาน มีอานิสงส์มากจึงถือเป็นประเพณีมาจนทุกวันนี้

พิธีกรรม ในการทำบุญคุณลาน จะต้องจัดเตรียมสถานที่ทำบุญที่ลานนวดข้าวของตน การ นำข้าวที่นวดแล้วมากองขึ้นให้สูงเรียกว่า คุณลาน จากนั้นนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอม ไม้ประพรมชิงด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าวเมื่อพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วถวายภัตตาหารเพลแก่พระภิกษุสงฆ์ จากนั้นนำข้าวปลาอาหาร มาเลี้ยงญาติพี่น้อง ผู้มาร่วม ทำบุญ พระสงฆ์ฉันเสร็จก็จะประพรมน้ำพุทธมนต์ให้กองข้าว ให้เจ้าภาพและทุกคนที่มาในงาน เสร็จแล้วก็จะให้พรและกลับวัด เจ้าภาพก็จะนำน้ำพระพุทธมนต์ที่เหลือ ไปประพรมให้แก่วัว ควาย ตลอดจนเครื่องมือในการทำนาเพื่อความเป็นสิริมงคล

ในปัจจุบันนี้ บุญคุณลานค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากไม่ค่อยมีผู้สนใจประพฤติ ปฏิบัติกัน ประกอบกับในทุกวันนี้ชาวนาไม่มีลานนวดข้าวเหมือนเก่าก่อน เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ และมัดข้าวเป็น ฟ่อนๆ แล้วจะขนมารวมกันไว้ ณ ที่ที่หนึ่งของนา โดยไม่มีลานนวดข้าว หลังจากนั้นก็ใช้เครื่องสีข้าวมา สีเมล็ดข้าวเปลือกออกจากฟางลงใส่ในกระสอบและในปัจจุบันยังมีการใช้รถไถนา เครื่องสีข้าว เป็นส่วนมากจึงทำให้ประเพณีคุณลานนี้เลือนหายไป แต่ก็มีบางหมู่บ้านบางแห่งที่ยังรวมกันทำบุญ โดยนำข้าวเปลือกมา กองรวมกัน เรียก “กุ่มข้าวใหญ่” ซึ่งจะเรียกว่า บุญกุ่มข้าวใหญ่ แทนการทำบุญ คุณลาน ซึ่งนับว่าเป็นการประยุกต์ใช้ “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ให้เหมาะกับกาลสมัย

การเชื่อมโยงงานกับงาน “บุญกุ่มข้าวใหญ่” ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงให้ ความสำคัญ เนื่องจากบุญกุ่มข้าวใหญ่เป็น 1 ใน บุญฮิต 12 คอง 14 ของอีสาน เชื่อมโยงกับการ “สู้ชีวิต ข้าวเอาบุญคุณลาน” อีกด้วย

ประเพณี “บุญคุณลาน” เกิดจากการที่ชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระได้รับผลกระทบจาก การขาดแคลนข้าวสำหรับบริโภค เพราะฝนไม่ตกตามฤดูกาล ทำให้ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรมไม่สามารถทำนาให้ได้ผลผลิตอย่างเพียงพอ ดังนั้นกองทุนสวัสดิการจึงร่วมกับ

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและตั้งงบประมาณรายจ่าย ปีงบประมาณ 2548 ขึ้นมา เพื่ออุดหนุนการจัดซื้อข้าวเปลือกชุมชนเป็นจำนวนเงิน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน) แล้วสนับสนุนให้ชาวตำบลเข้าร่วมกันจัดกลุ่มจัดตั้ง เกิดเป็น “กองทุนข้าวเปลือกตำบลหนองแวง โสภพระ” ขึ้นมา โดยมีจุดประสงค์หลักคือ เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้ยืมไปบริโภคในยามที่ขาดแคลนข้าว มุ่งเน้นไปที่การให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในตำบลเป็นหลัก และเพื่อให้กองทุนข้าวเปลือกมีความเข้มแข็งและยั่งยืน หน่วยงานท้องถิ่นและชาวบ้านจึงได้มีการปรึกษาหารือกันในการหาแนวทางระดมข้าวเปลือกและเพิ่มรายได้ให้กับกองทุนมากขึ้น โดยกองทุนนี้จะสวัสดิการจัดทุนให้แต่ละหมู่บ้านไปจัดกิจกรรมรวบรวมมา อันมีผลต่อการบรรเทาความเดือดร้อนของชุมชนที่จะสามารถทำได้เพิ่มขึ้นด้วย

ดังนั้น จึงได้มีการนำแนวทางการจัดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับข้าว มาเป็นปัจจัยเสริมหนุนการดำเนินงานของกองทุนข้าวเปลือก จึงเกิดเป็นแนวคิดการผสมผสานระหว่างประเพณีบุญคุณสถานกุ่มข้าวใหญ่เข้ากับการพัฒนารูปแบบ และกระบวนการดำเนินงานของกองทุนข้าวเปลือก เพื่อให้ได้รับผลที่ดีในการบริการชุมชน กิจกรรมนี้ประเพณีอีสานดั้งเดิมที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณจึงมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นประเพณีที่เริ่มมาจากความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านในพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญแล้วจะได้รับผลบุญกุศลที่ดีมาจากเรื่องเล่าที่ว่า เมื่อครั้งพุทธศาสนาของพระกัสสะปะ มีชายสองคนพี่น้อง ทำนาในที่เดียวกัน พอข้าวออกรวงเป็นน้ำมัน น้องชายได้ชวนพี่ชายทำข้าวมธุปายาสถวายพระสงฆ์ แต่พี่ชายไม่เห็นชอบด้วย ทั้งสองพี่น้องจึงแบ่งนากันคนละส่วน เมื่อน้องชายได้เป็นเจ้าของที่นาที่แบ่งกันแล้ว จึงได้ถวายทานแด่พระสงฆ์ตามความพอใจ โดยทำบุญเป็นระยะถึงเก้าครั้ง นับแต่เวลาข้าวเป็นน้ำมันก็ทำข้าวมธุปายาสถวายครั้งหนึ่งเวลาข้าวพองก็ทำข้าวเม่าถวายครั้งหนึ่ง เวลาจะลงมือเกี่ยวก็ถวายทานครั้งหนึ่ง เวลามัดข้าวทำเป็นฟอนก็ถวายทานครั้งหนึ่ง เวลาขนข้าวเข้าลานก็ถวายทานครั้งหนึ่ง และเวลาเก็บข้าวใส่ยุ้งฉางเสร็จก็ทำบุญอีกครั้งหนึ่งและตั้งปณิธานปรารถนา ให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอนาคต พอถึงพุทธศาสนาของพระสมณโคดมถึงได้เกิดเป็น โภคทัตถุญะได้ออกบวชและสำเร็จพระอรหันต์เป็นปฐมสาวก ได้ชื่อว่า อัญญาโภคทัตถุญะ ส่วนพี่ชายได้ทำบุญเพียงครั้งเดียว เฉพาะตอนทำนาเสร็จแล้ว เมื่อถึงศาสนาพระสมณโคดมได้เกิดเป็นสุภทัตถุพรพาชกได้สำเร็จอนาคามีผลเป็น พระอริยบุคคลองค์สุดท้าย ในพระพุทธศาสนาเนื่องจากอานิสงส์จากให้ข้าวเป็นทานน้อยกว่าน้องชาย ชาวอีสานเมื่อทราบอานิสงส์จากการทำบุญดังกล่าวจึงได้นิยมทำบุญคุณสถานต่อ ๆ กันมา

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระร่วมกับกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีให้อยู่ดำรงสืบไปและเพื่อเป็นการ

ระดมหุ้นข้าวเปลือกให้ขยายเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีคนมาสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการร่วมแรงร่วมใจกับชุมชน ชาวบ้าน ในการจัดประเพณีบุญคุณลานกุ่มข้าวใหญ่ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาดำเนินการมาทั้งสิ้น 2 ปี โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

(1) เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบสานศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสานให้คงอยู่สืบไป

(2) เพื่อเพิ่มทุนให้กองทุนข้าวเปลือกตำบลหนองแวงโสภพระ ให้สามารถพึ่งตนเองได้ในยามที่ฝนแล้ง

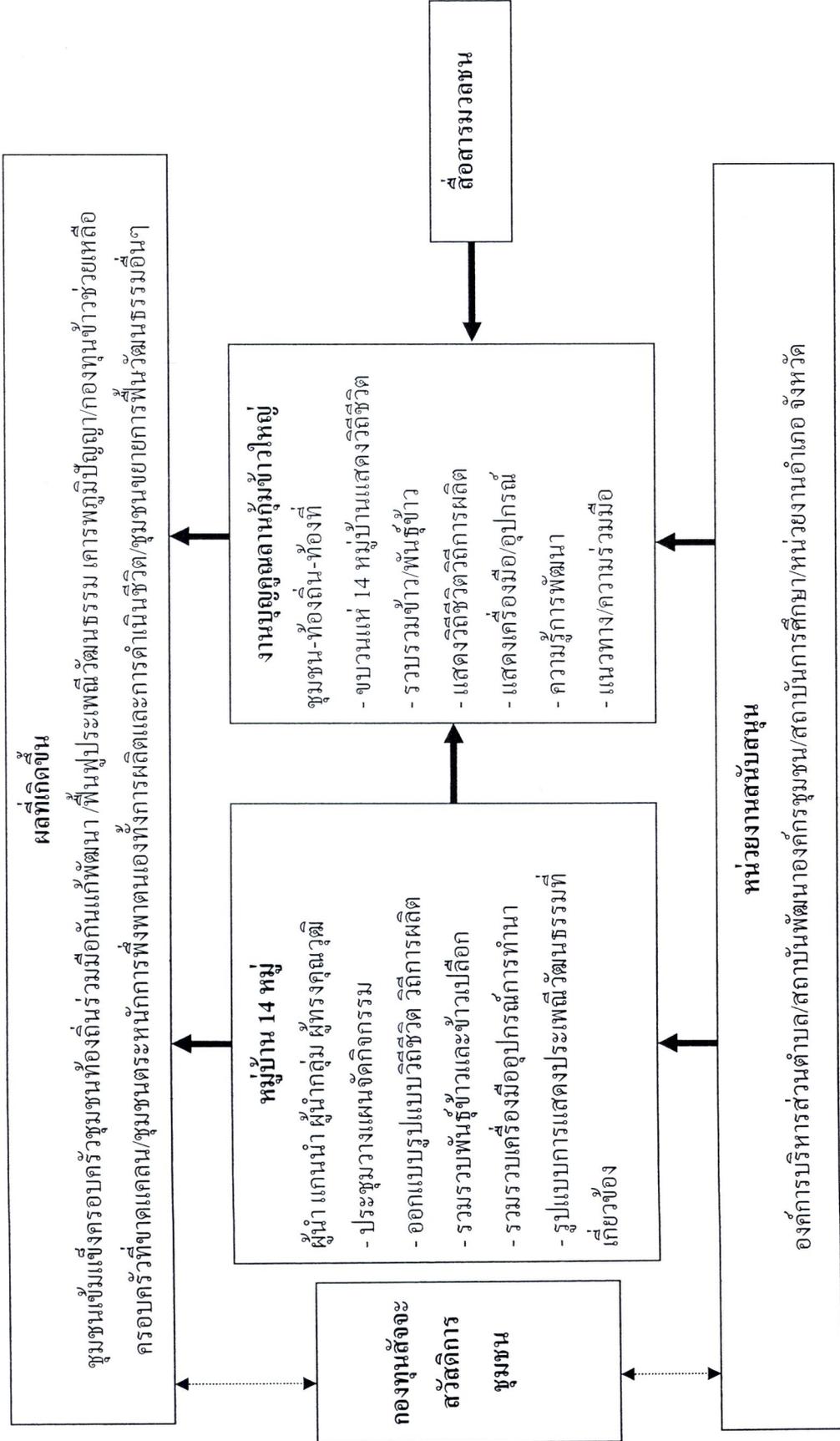
(3) เพื่อให้ประชาชนในตำบลเกิดความสามัคคี ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวทำนาไม่ได้ เพื่อให้มีผลผลิตไว้บริโภคตลอดทั้งปี

(4) เพื่อรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรู้ มีภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมตามแนวพระราชดำริ คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้

ในการดำเนินกิจกรรมประเพณีบุญคุณลานกุ่มข้าวใหญ่นั้น มีชาวบ้านในชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระทั้ง 14 หมู่บ้าน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณ การให้ความช่วยเหลือจากกองทุนชุมชน เช่น กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนหนองแวงโสภพระ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือการเตรียมงานและเข้าร่วมงาน โดยมีการเปิดรับสมาชิกกองทุนข้าวเปลือกในวันงาน และรับบริจาคข้าวเปลือกจากประชาชนทั้ง 14 หมู่บ้าน มีการดำเนินกิจกรรมภายในงานโดยชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นการจัดชุมนุมพิธีการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในงาน การจัดเวทีสัมมนาวิชาการร่วมกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และผู้เชี่ยวชาญในด้านเกษตร การจัดประกวดขบวนแห่พระแม่โพสพและประกวดนิทรรศการจัดชุมนุมจาก 14 หมู่บ้าน และมีการมอบรางวัลให้แก่ครอบครัวต้นแบบ การแสดงนิทรรศการพื้นบ้าน หมอลำ ทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา และมีการแจกพันธุ์ข้าวให้กับประชาชนที่เดือดร้อนจากการดำเนินการโครงการที่ผ่านนั้นมาพบว่าประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี ดังนั้นในทุกๆ องค์การบริหารส่วนตำบล จึงได้รับความร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชนในการจัดโครงการและดำเนินการของกองทุนตลอดมา

จะเห็นว่าการดำเนินโครงการกองทุนข้าวเปลือกชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระนั้น เป็นการกระตุ้น ส่งเสริมให้ชุมชน ชาวบ้าน ได้หันกลับมาให้ความสำคัญกับประเพณีท้องถิ่นของตน และมีการดำเนินงานในลักษณะอาศัยความร่วมมืออย่างสามัคคีกันชุมชน ทำให้ครอบครัวชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น รวมทั้งกิจกรรมภายในงานเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีเวทีในการจัดแสดงและแลกเปลี่ยนความรู้โดยชาวบ้านเองและมีนักวิชาการมาร่วมด้วย ทำให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้ และปรึกษาหารือในการหาแนวทางพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ร่วมกัน ทั้งด้านการเกษตร

ด้านทรัพยากร ด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นต้น จึงเป็นผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน ได้ด้วยตัวชุมชนเอง จึงทำให้การพัฒนานั้นนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้การที่โครงการประสบความสำเร็จได้ก็เพราะมีการดำเนินการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในชุมชนเป็นหลักซึ่งอาศัยแกนหลักจากขบวนการสวัสดิการชุมชน และอาศัยฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิมเป็นส่วนเสริมสำคัญในการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งมีการสอดแทรก กิจกรรมใหม่ๆ ความรู้ใหม่ๆ ในงานตลอดเวลา เปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ความรู้กันเอง รวมทั้งมีการกระตุ้น โดยการให้รางวัลแก่ผู้ที่เหมาะสมเป็นแบบอย่าง โดยเน้นที่การอยู่ ดี มี สุข ของชาวบ้านเป็นหลัก ทำงานร่วมกันด้วยความจริงใจ ดังจะเห็นได้จาก การจัดงานแต่ละครั้ง ที่ได้ผลเป็นอย่างดีในทุกๆ ด้าน แม้บางครั้งจะมีอุปสรรคปัญหาแต่ชุมชนก็สามารถจัดการแก้ไข และผ่านพ้นไปด้วยกันได้อย่างราบรื่น (ดังภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 การเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชน กับประเพณีบุญคุณถนอม

6. แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

6.1 ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

ในการจัดสวัสดิการ โดยชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ พบว่า ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนจะให้สวัสดิการแก่สมาชิกใน หลายเรื่อง ได้แก่ สวัสดิการได้รับขวัญลูก 500 บาท แม่อนโรงพยาบาลคืนละ 100 บาท ไม่เกิน 5 วัน ปีละไม่เกิน 2,000 บาท สวัสดิการเจ็บนอนโรงพยาบาลคืนละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 คืน และเสียชีวิตเมื่อ สัจจะครบ 6 เดือน หากเสียชีวิตจะได้รับสวัสดิการ 2,500 บาท สัจจะครบ 16 ปี เสียชีวิตจะได้รับ สวัสดิการ 30,000 บาท และบุคคลทั่วไปทั้ง 14 หมู่บ้านได้รับการจัดสวัสดิการจากกิจกรรมบุญคุณลาน กิจกรรมธุรกิจชุมชน การฟื้นฟูครอบครัวต้นแบบและงานพัฒนาจากสภาองค์กรชุมชน

ผลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญคือ มีการทำงานร่วมกันระดับตำบล ประชาชน สมาชิก เข้าใจเรื่องการให้อย่างมีคุณค่า การรับอย่างมีศักดิ์ศรี และการส่งเสริมการออม นำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนที่ดี ส่งผลให้เกิดการการฟื้นฟูชุมชน ใน 4 ประการ ได้แก่

(1) **การฟื้นฟูชุมชน** ชาวบ้านเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน พึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูล การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ความรู้สึกภาคภูมิใจ และการมีความสุขทั้งกายและใจร่วมกัน

(2) **คนและครอบครัว** ประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมในกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ทำให้ชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล ได้พูดคุยรับฟังความคิดเห็นร่วมกันมากขึ้น เป็นการกระตุ้นให้เกิดการทบทวนและประเมินผลร่วมกัน จึงทำให้กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

การลดค่าใช้จ่ายลงเพียงวันละบาทเพื่อที่จะออมร่วมกัน สามารถนำเงินที่ออมมาฝากเพื่อตนเอง เพื่อเพื่อน และเพื่อสังคม หากต่างคนต่างทำออมไม่เกิดผล แต่ถ้าหันกลับมาช่วยเหลือร่วมทำจะได้แนวคิดร่วมกัน เห็นทางออกมีความน่าเชื่อถือ และทำให้เกิดความศรัทธา สามัคคีกันทั้งตำบล

หัวใจสำคัญของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระคือ “สามัคคี คือพลัง” เป็นดั่งจุดเริ่มต้น ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ดีขึ้น “ผู้ให้ก็ภูมิใจ ผู้รับก็ซาบซึ้งใจ” แม้เงินช่วยเหลือจะไม่มากแต่เปี่ยมไปด้วยน้ำใจ

(3) **วัฒนธรรมและภูมิปัญญา** การจัดสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ ทำให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เช่น การเชื่อมโยงงานกับงาน “บุญกุ่มข้าวใหญ่” ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง ให้ความสำคัญ

เนื่องจากบุญกุ่มข้าวใหญ่เป็น 1 ใน บุญฮีต 12 คอง 14 ของอีสาน เชื่อมโยงกับการ “สู้ขวัญข้าวเอา บุญคุณลาน” อีกด้วย

(4) **ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม** ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันดูแลให้ความสำคัญกับการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การดูแลสายน้ำ ป่าไม้ของชุมชน รวมไปถึงการรักษาสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอยต่างๆ ตามหมู่บ้านของตน เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่า การจัดสวัสดิการชุมชน ส่งผลให้เกิดระบบการบริหารจัดการท้องถิ่นที่สมาชิกของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริหารชุมชน โดยเน้นองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน แกนนำท้องถิ่น ภาคราชการในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ซึ่งพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมจัดสวัสดิการชุมชนและการเป็นผู้รับประโยชน์จากสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชน ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้าน แกนนำ และบุคลากรของหน่วยงานท้องถิ่นในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการชุมชน เนื่องจากการจัดสวัสดิการชุมชนถือเป็นการเริ่มต้นจุดประกายมาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้เป็นหลักในการนำเรื่องนี้สู่การปฏิบัติ และส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมให้และรับบริการสวัสดิการชุมชนนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จากการมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

ในส่วนของสวัสดิการแบบเป็นทางการนั้น พบว่า ชาวบ้านตำบลหนองแวง โสภพระ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้บริการอยู่ในระดับน้อย แต่มีส่วนร่วมในการรับบริการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในที่นี่การมีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง มากกว่าหน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่น

ด้านสวัสดิการ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น พบว่า ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการให้และรับบริการอยู่ในระดับน้อย อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการรับบริการสาธารณสุขประเภทมากกว่าเรื่องอื่นๆ รองลงมา คือ การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนของธนาคารข้าวเปลือก และโครงการต่างๆ ส่วนสวัสดิการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อย ได้แก่ การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เนื่องจกสวัสดิการเหล่านี้ ถือเป็นภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องรับผิดชอบดำเนินการตามอำนาจหน้าที่กฎหมายบังคับอยู่แล้ว

ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมในสวัสดิการ โดยชุมชนแสดงออกในรูปของเครือข่ายการดูแลกันตามธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ซึ่งในเรื่องการช่วยเหลือดูแลกันในครอบครัว และเครือญาติ นั้นมีส่วนร่วมมากกว่าการจัดสวัสดิการในทุกเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษากลับพบว่า ครอบครัวมีบทบาทในการเลี้ยงดูลูกหลานน้อยลง และเด็กก็ไม่สนใจช่วยแบ่งเบาภาระงานของครอบครัวมากนัก รากฐานสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือดูแลกันมากนั้น เนื่องจาก

โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นเครือข่ายกันทั้งตำบล และใน 14 หมู่บ้านจะมีการติดต่อเชื่อมโยงถึงกันอยู่ตลอด ทำให้ขยายเครือข่ายการช่วยเหลือดูแลกันไปยังหมู่เพื่อนฝูง และเพื่อนบ้านด้วย มีการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ จัดงานบุญประเพณีร่วมกัน ทำให้ได้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งมีกองทุนสวัสดิการเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงและสนับสนุน

การมีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการ โดยภาคชุมชนในรูปของกลุ่มต่างๆ พบว่า ชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมของแต่ละกลุ่มนั้นใกล้เคียงกัน เช่น ในกองทุนฌาปนกิจตำบล และกลุ่มออมทรัพย์มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งกองทุนฌาปนกิจตำบลนี้ทุกคนในครอบครัวต้องมีส่วนร่วมจ่ายสมทบรายหัว เพื่อช่วยเหลือเพื่อนบ้านยามเสียชีวิต ส่วนกลุ่มออมทรัพย์นั้นมีอยู่ในทุกหมู่บ้าน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายออมทรัพย์ตำบล มีการจัดสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในรูปตัวเงินให้กับสมาชิก ดำเนินการมาก่อนที่จะมีกองทุนสวัสดิการชุมชน หรือ “กองทุนออมวันละบาท” ขึ้นในปี พ.ศ. 2549 ทั้งนี้ชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการของทั้ง 2 กองทุนนี้ ใกล้เคียงกัน

ในภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการมากกว่าสวัสดิการแบบเป็นทางการ โดยชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในสวัสดิการโดยชุมชนในรูปของเครือข่ายการดูแลกันตามธรรมชาติมากกว่าทุกเรื่อง และสวัสดิการโดยชุมชนในรูปของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนไปจนถึงสวัสดิการ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง และสวัสดิการ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าตำบลหนองแวง โสภพระ มีลักษณะการจัดสวัสดิการในชุมชนที่เป็นสวัสดิการ โดยชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ฐานกระบวนการของคนในชุมชน รวมถึงหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่สนับสนุนอยู่ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มต่างๆ ทั้งจากภาคส่วนที่เป็นทางการ และภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการมาร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามแม้จะมีการให้สวัสดิการกับคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่ยังแสดงให้เห็นว่า ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ ยังคงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันแก้ไขอยู่ ซึ่งย่อมจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ เช่นกัน

นอกจากนี้ พบว่า ในภาพรวมของความสามารถในการจัดสวัสดิการตามลักษณะความต้องการสวัสดิการของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านที่เข้าเป็นสมาชิกกองทุนฯ มีความสามารถในการจัดสวัสดิการด้านการหนุนเสริมจิตใจมากกว่าด้านอื่นๆ และการสนับสนุนทางสังคม ด้านการดูแลตัวบุคคล ด้านการดูแลเรื่องการอยู่อาศัย ด้านการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน และด้านการตรวจตราเฝ้าระวังภัย จะเห็นได้ว่าสวัสดิการด้านการหนุนเสริมจิตใจ ถือเป็นความต้องการจากภายในตัวบุคคลที่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้ปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนในลักษณะการให้และรับร่วมกับ

ผู้อื่น ขยายความสัมพันธ์ไปสู่ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน และองค์กรทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งในชุมชนมีสวัสดิการด้านการสนับสนุนทางสังคม เป็นทุนเดิมมากอยู่แล้ว ประชาชนจึงสามารถทำได้มากตามความต้องการด้วย

ในแง่ของการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาเพื่อจัดสวัสดิการโดยชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชนในด้านการสร้างค่านิยมร่วม ความรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ทำให้ตนเอง และผู้อื่นรู้สึกมีคุณค่า และศักดิ์ศรีเพิ่มขึ้นได้ มากกว่าการร่วมสร้างความสัมพันธ์ที่รู้สึกว่าใครที่อยู่เหนือกว่าหรือด้อยกว่าใคร

กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวง โสภพระ ในด้านการปฏิบัติที่เป็นผล พบว่า ชาวบ้านมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแรงงาน กำลังคน การจัดความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทนกัน การจัดทำข้อมูลและความรู้ และสร้างค่านิยมที่ตรงกัน

อย่างไรก็ดีการที่จะสร้างค่านิยมร่วมได้นั้นย่อมต้องมาจากการปฏิบัติร่วมกันเกิดขึ้นพร้อมกัน ไป โดยมีค่านิยมร่วมเป็นตัวชักจูงใจให้ประชาชน และหน่วยงานเข้ามาเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับสังคม ที่เห็นเป็นรูปธรรมที่สุดคือระดับบุคคลและระดับครัวเรือน

ในระดับบุคคลสมาชิกเห็นรูปธรรมในการลดค่าใช้จ่ายด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เมื่อนำเงินสวัสดิการที่ได้รับไปรวมกับเงินส่วยด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เมื่อนำเงินสวัสดิการที่ได้รับไปรวมกับเงินสวัสดิการจากกองทุนอื่น รองลงมาคือผลทางด้านจิตใจที่รู้สึกมีหลักประกันเพิ่มขึ้น ขวัญกำลังใจที่มีผู้มาเยี่ยมบ่อยขึ้น มากขึ้น

ส่วนในระดับครัวเรือน สมาชิกยังเห็นประโยชน์ของสวัสดิการในแง่การลดผลกระทบด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะเรื่องฌาปนกิจสงเคราะห์ ด้านจิตใจมองถึงเรื่องเกียรติ ศักดิ์ศรี และความอบอุ่นใจที่ได้รับการดูแลจากเพื่อนบ้าน ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการที่ ได้รับ	ผู้ได้รับประโยชน์			
	สมาชิกและ ผู้ได้รับสวัสดิการ	ครัวเรือน/ ญาติพี่น้อง	ชุมชน	สังคม
เจ็บป่วย	<ul style="list-style-type: none"> - ช่วยค่าพาหนะ เดินทาง - แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย เรื่องอาหารและของใช้ ผู้ป่วย - มีผู้ไปเยี่ยมไข้มากขึ้น และบอຍขึ้นทำให้มีขวัญ และกำลังใจ - เพิ่มโอกาสในการเข้า รับการรักษายาบาล ยามเจ็บป่วยมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ลดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ของครอบครัว - เพิ่มโอกาสในการไปเฝ้าไข้ ที่ รพ. 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้สึที่ดีที่ ได้ช่วยเหลือกัน และกันมากขึ้น - ชุมชนมี ปฏิสัมพันธ์กัน มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับแนวคิด และความรู้โดย การเชิญผู้นำ กองทุนไปเป็น วิทยากรหรือจัด ทีมมาศึกษา ดูงาน
คลอดบุตร	<ul style="list-style-type: none"> - มีเงินขวัญถุงให้ลูก - ชดเชยค่าใช้จ่ายเวลา คลอดและค่าของใช้บุตร - รู้สึกมีกำลังใจ มีคุณค่า และของใช้บุตร 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความอบอุ่น ยินดีที่ได้ รับการเอาใจใส่จากเพื่อนบ้าน และผู้นำชุมชน 		
เสียชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้มีสวัสดิการมั่นใจว่า ตนเองจะไม่สร้าง ความเดือดร้อนให้กับลูกหลาน เวลาเสียชีวิตไปแล้ว 	<ul style="list-style-type: none"> - มีเงินใช้จ่ายทันกับ ความต้องการใช้เงิน อย่างน้อยก็มีเงิน ใส่ซองถวายพระ - มีเงินค่าอาหารในการจัด งานศพ - ไม่ต้องกู้หนี้มาใช้ จ่ายงานศพ - เป็นเงินสวัสดิการที่ ได้รับเพิ่มจากเงินที่ ได้รับจากกองทุน สวัสดิการอื่นๆ - รู้สึกมีศักดิ์ศรี สามารถจัดงาน ได้สมเกียรติ 		<ul style="list-style-type: none"> - มีเงินใช้จ่ายทันกับ ความต้องการใช้เงิน อย่างน้อยก็มีเงิน ใส่ซองถวายพระ

สำหรับผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชนในมิติต่างๆ สรุปได้ว่า

ก. ผลทางด้านเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ข. ผลทางด้านสังคม เป็นผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นและไม่ค่อยไปกว่าประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผู้ได้รับสวัสดิการ ครอบครัว และคณะกรรมการกองทุน มีการให้ข้อมูลที่ตรงกัน ดังนี้

- สมาชิกและผู้ได้รับสวัสดิการที่เจ็บป่วย มีผู้ไปเยี่ยมไข้มากขึ้นและบ่อยขึ้น ทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นและรู้สึกถึงความห่วงใยของคนในชุมชน

- ผู้คลอดบุตรและครอบครัวผู้เสียชีวิตรู้สึกมีกำลังใจ รู้สึกภูมิใจ อบอุ่น และรู้สึกในคุณค่าของตัวเองที่ได้รับการเอาใจใส่จากเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชน

- สมาชิกกองทุนสวัสดิการ (ผู้สูงอายุ) รู้สึกมั่นใจว่าตนเองจะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับลูกหลานในยามเสียชีวิตไปแล้ว

- รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนบ้านยามเจ็บไข้ หรือยามเดือดร้อน

- รู้สึกมีศักดิ์ศรีที่สามารถจัดงานให้ผู้ตาย (ญาติ) ได้อย่างสมเกียรติ

- ชุมชน คนในชุมชนมีความรู้สึกดีที่ได้ช่วยเหลือกันและกันมากขึ้น

- ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น

- ภูมิใจที่ได้เผยแพร่แนวคิดและให้ความรู้สู่สาธารณะ แก่ผู้ที่มาศึกษา ดูงาน รวมทั้งเป็นวิทยากรให้พื้นที่อื่นๆ ด้วย

ค. ผลด้านการเรียนรู้ คณะกรรมการกองทุนฯ ได้พัฒนาการเรียนรู้เรื่องแนวคิดหลักการและเทคนิคการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนมากขึ้นตามลำดับ กำลังขยายแนวคิดนี้ ไปสู่ชาวบ้านและเด็กในโรงเรียน อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่ยังต้องใช้เวลารับรู้มากกว่านี้

ง. ผลด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนเองมีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น การดูแลสายน้ำ ป่าไม้ของชุมชน รวมไปถึงการรักษาสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอยต่างๆ ตามหมู่บ้านของนคร กิจกรรมเหล่านี้ยังไม่ได้เชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการชุมชน

จ. ผลต่อการพัฒนาการเมือง การปกครอง เกิดความประสานร่วมมือระหว่างฝ่ายปกครองท้องถิ่น (อบต.) ฝ่ายปกครองท้องถิ่น (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน) หน่วยงานที่ไปทำงานในท้องถิ่น (โรงเรียน สถานีอนามัย) และสถาบันทางศาสนา (วัด) มากขึ้น คือ ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนบริหารจัดการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติร่วมกัน เช่น สถานที่ของ อบต. เป็นสำนักงานกองทุน บุคลากร อบต. ช่วยงานธุรการ อบต. นำฝากเงิน โรงเรียนประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนสมัครเป็นสมาชิก ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว ช่วยรับสมัครสมาชิกและช่วยเบิกจ่ายเงิน

ชาวบ้านและผู้นำชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากครอบครัวได้สมาชิกใหม่ (เกิดลูก) หรือกรณีเกิดการสูญเสีย (ตาย) ภาระงานกองทุน หรือรองประธาน จะไปเป็นผู้มอบเงินสวัสดิการด้วยตนเองทำให้ชาวบ้านรู้สึกได้รับเกียรติ และรู้สึกอบอุ่นใจมากขึ้น

จ. ผลต่อสุขภาพ เพิ่มโอกาสเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลในยามเจ็บป่วยมากขึ้น เพื่อเชื่อมั่นว่าจะมีเงินใช้จ่ายระหว่างพักรักษาตัวในโรงพยาบาล

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของกองทุนฯ สมควรต้องพิจารณารับปรุงในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

(1) ต้องเน้นในสมาชิกกองทุนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ต้องลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน หรือจากแบบแผนการผลิตเพื่อให้ประหยัดขึ้น เกิดการออมและหากเป็นไปได้ไม่ควรเป็นเฉพาะออมวันละหนึ่งบาทเพื่อส่งให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเท่านั้น แต่ควรมีการออมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อสร้างอนาคตของตนเองในรูปแบบอื่นๆ ได้

(2) ควรทำความเข้าใจกับสมาชิกว่า การส่งเงินออมวันละบาทเน้นที่การให้มากกว่าการรอรับสวัสดิการจากกองทุน และผู้บริหารกองทุนต้องใช้เงินของกองทุน และ/หรือการออมนี้เป็นเครื่องมือหรือจุดเปลี่ยนทำให้คนหันมาหากัน และร่วมกันคิดถึงการพึ่งตนเองให้มากขึ้น (ปัจจุบัน สมาชิกจำนวนจะคิดเชิงธุรกิจมากกว่าว่า ส่งเงินเท่าใด จะมีโอกาสรับสวัสดิการคืนเท่าไร กู้ หรือขาดทุน นอกจากนี้กองทุน ยังใช้วิธีการส่งเงินเป็นรายหกเดือน และ/หรือรายปี โดยมีส่วนลดให้อีก ระเบียบนี้ ทำให้คนไม่ใช้เงินออมมาฝาก แต่เอารายได้ของตน หรือของบุตรหลานมาส่ง และไม่ได้มีโอกาส พบกันบ่อยนัก เพราะนานๆ จึงส่งเงินครั้งหนึ่ง)

(3) การดำเนินงานสวัสดิการกองทุนชุมชนจะพบปัญหา อุปสรรคเป็นระยะ ดังนั้นต้องมีการสรุปบทเรียน พยายามเรียนรู้จากปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เงินออมจะถูกใช้หมดไปหากยังไม่มีการปรับปรุงเงื่อนไขการจ่ายสวัสดิการเบี้ยบำนาญชราภาพ และการเพิ่มเงินออมเข้ากลุ่ม

(4) ควรพยายามใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรพยายามบูรณาการกองทุน ต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ สมาชิกเรียนรู้เรื่องราวของตนเองได้ดีขึ้น และพร้อมที่จะแบ่งปัน ช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติ

(5) การกำหนดสวัสดิการประเภทต่างๆ ในวงเงินที่สูงพอสมควร เพื่อดึงดูดความสนใจของสมาชิก อาจเป็นยุทธวิธีที่ไม่เหมาะสม เพราะทำให้สมาชิกเกิดความคาดหวัง จะรอรับประโยชน์จากกลุ่ม มากกว่าจะช่วยกันทำกลุ่มเพื่อสมาชิก และมีผลกระทบต่อประเภทวัยของสมาชิก และส่งผลกระทบต่อสถานะความมั่นคงทางการเงินของกองทุนด้วย บทเรียนจากกลุ่มอื่นๆ

ที่มั่นคง จะเริ่มต้นจากการรวบรวมสมาชิกที่เข้าใจในอุดมการณ์ช่วยเหลือเพื่อนบ้านกันเอง ไม่หวังผลว่าจะได้รับสวัสดิการจากกลุ่มมากนัก วงเงินจ่ายสวัสดิการก็ไม่สูงจนเกินกำลังกองทุน

(6) ควรเชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนให้กับมิติการพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ อาชีพ สังคม การดูแลผู้อื่นที่เดือดร้อน การสร้างการเรียนรู้ การรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่น สุขภาพ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตำบลนี้ ยังมีแหล่งทรัพยากรป่าไม้จำนวนมาก และที่มามากคือ แหล่งน้ำหากเชื่อมโยงกิจกรรมพัฒนา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เข้าหากันแบบบูรณาการ ก็จะทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเข้มแข็งยิ่งขึ้น และช่วยเหลือสมาชิกได้มากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน ประชาชน และบุคลากรของหน่วยงานในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้และรับบริการสวัสดิการที่จัดขึ้นโดยชุมชน โดยยังคงมีส่วนร่วมในสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการมากกว่า เริ่มจากการดูแลกันในครอบครัว เครือญาติ ที่อยู่บนฐานของความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งชาวบ้านในตำบลหนองแวง โสภพระ ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันอยู่แล้ว ขยายการช่วยเหลือดูแลกันมาสู่เพื่อนฝูง และเพื่อนบ้าน มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มจัดสวัสดิการเกิดขึ้นมากมายในชุมชน ทั้งที่หน่วยงานสนับสนุน และชุมชนจัดตั้งกันเอง โดยมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมกลุ่มและชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้ให้และรับการหนุนเสริมจิตใจซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ดีแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่ม แต่คนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มก็มีความสามารถในการจัดสวัสดิการ และเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาได้มากเช่นกัน ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพความสามารถที่แฝงอยู่ในเครือข่ายการช่วยเหลือ ดูแลกันตามธรรมชาติ

นอกจากนี้สวัสดิการแบบเป็นทางการหลายเรื่องในชุมชน มาจากการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ในชุมชน ภายใต้กระบวนการชุมชน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน สิ่งที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ การสนับสนุนด้านสุขภาพ ที่สัมพันธ์กับการอยู่อาศัย การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ชาวบ้านเข้าร่วมแล้วเห็นผลการเปลี่ยนแปลงของตนเอง และผู้อื่นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นการดูแลที่เริ่มจากเรื่องใกล้ตัวออกไป นอกจากนี้การที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในชุมชน ทำให้เห็นการผสมผสานระหว่างสวัสดิการแบบเป็นทางการและสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน แต่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ดีประชาชน และหน่วยงานยังคงมีศักยภาพความสามารถที่จะสร้างการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาร่วมกันต่อไปได้ในอนาคต

ลักษณะสวัสดิการชุมชนมีความต้องการและสามารถทำได้มาก ซึ่งในหลายเรื่องได้มีการดำเนินการอยู่แล้ว และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง คือ การจัดสวัสดิการด้านการหนุนเสริมจิตใจ ที่สอดคล้องกับการสร้างค่านิยมร่วมในการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดยการจัดสวัสดิการด้านการสนับสนุนทางสังคมนั้นทำได้มากกว่าด้านอื่นๆ เนื่องจากตำบลหนองแวง โสภพระ มีกลุ่มกิจกรรมและชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่มาก และทำมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การจัดสวัสดิการด้านการดูแลตัวบุคคล ด้านการดูแลเรื่องการอยู่อาศัย ด้านการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน และด้านการตรวจตราเฝ้าระวังภัย สามารถทำได้ในลำดับต่อมา ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชุมชนได้มีการกระตุ้น หนุนเสริมให้ตัวบุคคล ครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้านช่วยเหลือดูแลกัน รวมถึงการดูแลสาธารณประโยชน์ส่วนร่วมด้วย

ความต้องการเหล่านี้จะเกิดขึ้นจริงได้จากการที่ประชาชน และหน่วยงานในชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาด้วยกัน ซึ่งทุกคนมีความสามารถทำได้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นแนวโน้มทิศทางการพัฒนาสวัสดิการในชุมชนไปสู่การเป็นสวัสดิการแบบบูรณาการในชุมชนต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ต้องตระหนักถึงศักยภาพของหุ้นส่วนการพัฒนาเป็นสำคัญ เริ่มจากเรื่องที่ชุมชนสามารถทำได้มาก แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาเรื่องที่สามารถทำได้ปานกลางขึ้นมา ในส่วนที่เกินกำลังความสามารถของชุมชน หน่วยงานควรเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาอยู่บนฐานความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างตอบแทนกัน และได้รับประโยชน์ร่วมกัน

6.2 ปัญหาอุปสรรค สาเหตุ การแก้ไข

การจัดสวัสดิการ โดยชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ พบว่า ในระยะแรกยังไม่เกิดความเชื่อมั่นในการจัดตั้งกองทุน เนื่องจากในอดีตชาวบ้านเคยเข้าร่วมในกลุ่มฌาปนกิจต่างๆ และล้มเหลวมาก่อน ทำให้ไม่เชื่อมั่นว่ากองทุนสวัสดิการจะดำเนินการไปได้อย่างไร จึงจำเป็นต้องสร้างความมั่นใจ ขณะเดียวกันชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นในแกนนำ ในประเด็นความไม่โปร่งใสในการดำเนินการ บางหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพียง 2 คน เนื่องจากไม่ไว้วางใจกรรมการ โดยในระยะแรกการดำเนินการกองทุนสวัสดิการของชาวบ้านจึงต้องอาศัยความอดทน

- สภาพทางด้านเศรษฐกิจ เพราะสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนมีอาชีพเป็นเกษตรกรมีรายจากการขายผลผลิตทางด้านเกษตรเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ทำให้การออมของสมาชิกบางครัวเรือนไม่มีความสม่ำเสมอ การจัดเก็บเงินกองทุนสวัสดิการจึงไม่มีความสม่ำเสมอ สามารถจัดเก็บได้ประมาณ 2-3 เดือนจึงจัดเก็บได้ทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการงบประมาณกองทุนสวัสดิการ ซึ่งทางออกและแนวทางในการดำเนินการในเรื่องนี้ คือ

- ในปีที่ 1 คณะกรรมการต้องทำงานหนักโดยมีกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อร่างกฎระเบียบของกองทุนที่รัดกุมและโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากสมาชิกของกองทุนสวัสดิการ

- ชุมชนเห็นผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่เป็นรูปธรรม เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น กรณีที่สมาชิกของกองทุนเสียชีวิตกรรมการก็นำเงินไปมอบให้กับครอบครัวของสมาชิกถึงงานศพ ด้วยเหตุนี้ก็เกิดการเล่นปากต่อปาก การขับเคลื่อนกองทุนจึงเริ่มเห็นรูปธรรม ซึ่งนับเป็นการประชาสัมพันธ์

- สิ้นเดือนจะมีการประชาสัมพันธ์กองทุนให้สมาชิคนำส่งเงินออม และเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกองทุนได้สมัคร

- ทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ ขั้นตอนในรูปแบบการออมวันละ 1 บาท ซึ่งการออมวันละ 1 บาท โดยการสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบล มีข้อบัญญัติที่ชัดเจน แม้หากมีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนใหม่ คณะบริหารยังทำหน้าที่ดูแล และมีอำนาจในการกำกับตรวจสอบกองทุน รวมทั้งกองทุนมีข้อบัญญัติ มีโครงสร้างกรรมการที่ชัดเจน มีเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนุนเสริม

- มีการอธิบายรายละเอียดการจัดการทั้งหมดให้เข้าใจร่วมกัน

- กรณี สมาชิกในครัวเรือนใดได้รับประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการตามเงื่อนไขและระเบียบของกองทุน คณะกรรมการจะไปมอบเงินสวัสดิการให้ถึงครัวเรือน

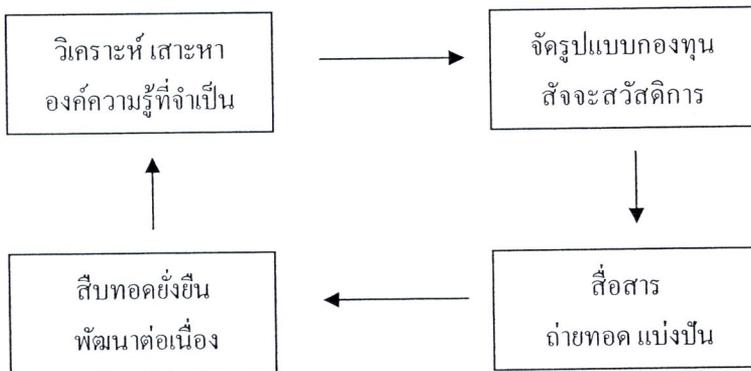
- การสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก การกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการ จึงต้องสามารถอธิบายความเข้าใจให้กับสมาชิกได้ อย่างต่อเนื่อง เช่น ระบบบัญชี สถานะกองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

- การสร้างความเข้าใจและสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกและชุมชนได้มากคือความร่วมมือของท้องถิ่นและท้องที่

6.3 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

ในการศึกษาด้วยวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือ KM เป็นแนวทางในการหาคำตอบเรื่องแนวทางในการพัฒนาสวัสดิการโดยชุมชน อันมีหลักการสำคัญคือ ให้มีคนหลากหลายทักษะ หลากหลายวิธีคิดมาทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ แล้วมีการร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ๆ โดยการทดลอง และเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ ในการนำไปเผยแพร่กับกลุ่มอื่นๆ เพราะการจัดการความรู้คือการจัดกิจกรรมหรือ การกำหนดวิธีการดำเนินใดๆ ก็ตามเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการ แล้วนำมาทำการจัดรูปแบบให้เหมาะสม เป็นการจัดเก็บ รวบรวมและสื่อสาร ถ่ายทอดแบ่งปันให้ผู้

ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้เพื่อให้มีการสืบทอดที่ยั่งยืนและเกิดการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด
 ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 กระบวนการจัดการความรู้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ชุมชนมีความสามารถในการเชิงปฏิบัติได้อย่างสูงสุด ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

ในการจัดการความรู้ นั้นเริ่มแรกก่อนการจัดตั้งกองทุน จะต้องทำการศึกษาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสวัสดิการชุมชนเสียก่อน โดยทำการศึกษารู้นคิดและพัฒนาการของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากความสนใจของผู้นำท้องถิ่นในการศึกษาและเล็งเห็นปัญหาการออมของชาวบ้าน จึงได้มีการศึกษาแนวคิดและพาผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้านศึกษาคูงานในพื้นที่ตัวอย่าง แล้วสนับสนุน ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือชุมชนในการจัดตั้งกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนขึ้นมา โดยการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้เห็นถึงข้อดีและประโยชน์ของการมีกองทุนสัจจะสวัสดิการในชุมชน เพื่อเป็นการจุดประกายความคิดของสมาชิกในชุมชน ให้มีการจัดตั้งกองทุน โดยอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนและมีการดำเนินการ ให้บริการ มอบสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชนตามความเหมาะสมและความต้องการของชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนเริ่มต้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงพระโสกพระ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบเป็นผู้ประสาน ให้มีการคัดเลือก และรับรองสมาชิก จัดตั้งกรรมการ

คณะทำงาน ทำการประชุมร่วมกัน เพื่อเสนอข้อบังคับ หลักกติกการจัดสวัสดิการ ขั้นตอนการให้สวัสดิการชุมชน ของเขตของสวัสดิการ

จากนั้นจึงได้มีการวางแผนประชุม สร้างความเข้าใจ โดย นายสุภี ทองมีค่านายกองการบริหารส่วนตำบล จึงได้เชิญผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชนเข้าร่วมประชุมในสภา องค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อปรึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หลังจากนั้นได้แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อจัดตั้งกองทุน โดยความสมัครใจของกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกับศึกษาข้อมูลจากท้องถิ่นที่จัดสวัสดิการมาแล้ว เพื่อยกร่างกฎระเบียบ วิธีการดำเนินงาน และเริ่มทำความเข้าใจในระดับหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน พัฒนารูปแบบกองทุนที่ปรับใช้กับพื้นที่ตำบลหนองแวง โสภพระให้มีความเหมาะสมที่สุด

การทำประชาสัมพันธ์และวางแผนปฏิบัติงาน ทำให้ชาวบ้านเข้าใจและเชื่อถือ จึงตั้งคณะทำงานระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ทั้ง 14 หมู่บ้าน ทำความเข้าใจเป็น 3 ระดับ คือ

- (1) เล่าให้ชาวบ้านฟังถึงที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชน
- (2) เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานระดับตำบล
- (3) ทำแผนภาพรวมของกองทุนสวัสดิการชาวบ้านทั้งตำบล

ต่อมาจึงได้มีการเปิดรับสมาชิกและจัดตั้งกองทุนขึ้นมาอย่างเป็นทางการ โดยในระยะแรกยึดใช้ระเบียบของพื้นที่ตัวอย่าง จากนั้นจึงทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบและข้อกำหนด รวมถึงการบริการสวัสดิการแก่ประชาชนตามความต้องการและความเหมาะสม ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ ในขณะที่ได้มีการดำเนินการนั้นชาวบ้าน ที่เป็นสมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุน ตั้งแต่การออมเงินในแต่ละเดือน และการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ รวมถึงการแสดงความเห็นเห็นในการประชุมแต่ละครั้ง

ทั้งนี้เนื่องจากกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ ไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในเรื่องของเงินทองเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดตั้งเพื่อใช้เงินการออม เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของชาวบ้าน ภายใต้ฐานทรัพยากรในทุกๆ ด้าน เช่น คน สิ่งแวดล้อม ความรู้ และภูมิปัญญา เป็นต้น ในการจัดการดำเนินการกองทุน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนกลุ่มชุมชนและกองทุนอื่นๆ โดยเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหลักเพื่อให้ชุมชน สามารถเรียนรู้วิธีการดำเนินงาน และบริหารจัดการด้วยตนเองได้ การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็จะทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการทำงาน นำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยตนเอง

ในด้านนโยบายการจัดสวัสดิการโดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการให้สามารถดำเนินการขับเคลื่อนต่อไปได้ 4 แนวทาง ดังนี้

(1) พัฒนาการจัดสวัสดิการโดยชุมชน อันได้แก่

- การครอบคลุมในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ การศึกษา การประกอบอาชีพ ฯลฯ
- ความรวดเร็วในการมอบสวัสดิการชุมชนให้กับสมาชิก
- การประชาสัมพันธ์ การตระเวนคุยทุกหมู่บ้านเพื่อสร้างความเข้าใจและ

เพิ่มจำนวนสมาชิกของกองทุน หรือเสริมแรงจูงใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนฯ เช่น การลดหย่อนภาษีให้กับสมาชิก โดยกองทุนสวัสดิการจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายให้ เป็นต้น

- การขยายฐานการออม และเสริมสร้างวินัยในการออมระดับสู่การจัดการหนี้ชุมชน
- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า สนับสนุนให้เกษตรกรหันมาให้ความสำคัญกับดิน ดูแลดินโดยการทำเกษตรอินทรีย์ มีการจัดการอบรมการทำเกษตรอินทรีย์ การขยายสู่กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกกองทุน

(2) การขยายขอบเขตการทำงานของกองทุนต่างๆ การหนุนเสริมที่จะได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้กระบวนการทำงาน เป็นการทำงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่แบบก้าวกระโดด เพราะนั่นอาจเป็นสาเหตุทำให้กองทุนต่างๆ ล่มสลายได้ ฉะนั้นการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญทั้งความรู้ทางวิชาการและปฏิบัติการ สิ่งเหล่านี้ได้มาจากการเห็นความสำคัญจากทั้งภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับท้องถิ่น หรือจะเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ การบริหารงาน ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงาน เป็นต้น หรือจะเป็นองค์กรอิสระของรัฐ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน (พอช.) ที่จะกระตุ้นการสร้างแนวคิด ขยายเครือข่าย และดูแลการบริหารอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

(3) การหนุนเสริมที่เป็นความต้องการต่อการขยายผล การบูรณาการของกองทุนสวัสดิการโดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ที่สำคัญและจะเป็นพลังขับเคลื่อนการทำงานให้เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านถือเป็นพลังสำคัญต่อการจัดสวัสดิการโดยชุมชน ให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยกระบวนการรวมกลุ่ม การเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อการบูรณาการ ขยายขอบเขตงานสวัสดิการโดยชุมชนให้กว้างขวางออกไปสู่งานพัฒนาในมิติอื่นๆ ต่อไป

(4) การแก้ไขระเบียบใดก็ตามให้ตัวเลขระยะเวลาถัดจากได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกกองทุนสัจจะสวัสดิการ โดยผ่านที่ประชุมใหญ่และประกาศในที่ประชุมใหญ่ไปแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี เช่น สวัสดิการกู้ยืมทุนการศึกษา สวัสดิการกู้ยืมทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับสมาชิก สวัสดิการผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ สวัสดิการคนทำงาน (คณะกรรมการกองทุน) สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการเงินฝาก หรือสวัสดิการอื่นใดที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิก กองทุนจะดำเนินการเมื่อกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระมีความมั่นคงและมีทุนเพียงพอ

ดังนั้น การหนุนเสริม ขยายขอบเขตงานที่จะเกิดขึ้นจึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ต้องมีการเรียนรู้ร่วมกัน ต่อกระบวนการทำงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทั้งหมดนี้ต่างก็มีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายสุดท้ายร่วมกันคือ ความอยู่ดีมีสุข ของประชาชนในสังคม

จากการพิจารณาถึงแนวทางการดำเนินงานของการจัดสวัสดิการโดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ หากใช้การวิเคราะห์ในเรื่องการจัดสวัสดิการโดยชุมชนแล้ว จะเห็นได้ว่าชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ มิได้มองเรื่องสวัสดิการเพียงแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เท่านั้น หากแต่ชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ ได้มองเรื่องสวัสดิการให้เชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำ กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มทรัพยากร กลุ่มอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีรูปแบบใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระในแง่ของการจัดสวัสดิการ